

3- سطح پیش‌رفته

3- La Progresiga Nivel

درس بیست و سوم: آشنایی با شعر اسپرانتو

23-a Leciono: Esperantaj Poemoj

Kalocsay kaj Auld, inter la plej elstaraj poetoj de Esperanto¹

Esperanton kreis doktoro Ludoviko Lazaro Zamenhof (1859-1917). Li naskiĝis en Bjalistoko, urbo en nuna polando.

Zamenhof publikigis Esperanton en la jaro 1887. Ekde tiam, dum 30 jaroj, ĝis sia frua forpaso, li ankoraŭ laboris por Esperanto. Li multe tradukis kaj verkis en la nova lingvo. Zamenhof estis kaj sciencisto kaj artisto: li studis medicinon kaj poste studis plu por fari okuliston, kaj samtempe li estis muzikisto kaj povis bone ludi pianon. Zamenhof verkis belajn poemojn. Fakte li estas la unua poeto de Esperanto. Jen unu el liaj poemoj, en kiu li bele aludas pri tio ke li oferis sian junecon al Esperanto:

Mia penso

Sur la kampo for de l' mondo,
antaŭ nokto de somero,
amikino en la rondo
kantas kanton pri l' espero.
Kaj pri vivo detruita
ŝi rakontas kompatante, –
mia vundo reŝanĝita
min doloras reŝanĝante.

"Ĉu vi dormas? Ho, sinjoro,
kial tia senmoveco?
Ha, kredeble rememoro
el la kara infaneco?"
Kion diri? Ne ploranta
povis esti parolado
kun fraŭlino ripozanta

¹ Fotoj de interreto.

post somera promen.ado!

Mia penso kaj turmento,
kaj doloroj kaj esperoj!
Kiom de mi en silento
al vi iris jam oferoj!
Kion havis mi plej karan –
la jun.econ – mi plor.anta
metis mem sur la altaron
de la devo ordon.anta!

Fajron sentas mi interne,
vivi ankaŭ mi deziras, –
io pelas min eterne,
se mi al gaj.uloj iras...
Se ne plaĉas al la sorto
mia peno kaj laboro –
venu tuj al mi la morto,
en espero – sen doloro!

Iom post iom trov.iĝis aliaj Esper.anto.poetoj en multaj landoj de la mondo. Ekzemple en libro titol.ita *Tut.monda Sonoro* traduk.ita de Kálmán Kalocsay (1891-1976), estas 581 traduk.itaĵoj de 185 poetoj el multaj landoj kaj lingvoj. Ankaŭ en *Esper.anta Antologio, Poemoj 1887-1981* ekzistas 850 originalaj poemoj de 163 esper.ant.istaj poetoj el tre multaj kaj diversaj landoj de la mondo: de Ĉin.io, Kore.io kaj Japan.io ĝis Sved.io, Usono kaj afrikaj landoj. Jen poemo de John Sharp Dinwoodie, elp. Ĝan Ŝarp Dinŭudi, (1904-1980) elekt.ita el tiu ĉi valora verko:

Sol.eco

Ŝaf.isto iras sur mont.aro,
Kie bird.kantoj sonas;
Kun la Natur' en solidaro
Sol.econ li ne konas.

Sed iras mi sur urbo.stratoj,
Kie la bru' sen.ĉesas;
Kaj meze inter la hom.fratoj
fremd.ule mi sol.ecas.

Esperanto jam havis ankaŭ multajn anonimajn poetojn, kiuj verkis belajn poemojn. Ekzemple oni ne konas la poeton de la suba bela poemo:

Parolu nun ...

Se vi ŝatas ies farojn,
Ne atendu longajn jarojn,
Ĝis li venkos ĉiajn barojn
Ĉe la tasko.

Jam nun sonu via vorto
Kuraĝiga. Pli da forto
Havos ĝi ol – post la morto –
Flora fasko

Kiam li en ĉerko kuŝos,
Via helpo ne lin tuŝos,
Nek al plua peno puŝos
Danka vorto

Sonu **nun** la laŭd' amika!
Vana estos pli efika
Epitafo retorika
Post la morto

Kiel videble, bela ekzemplo de aliteracio esprimiĝis en la verso “Nek al **plua peno puŝos/ Danka vorto**”.

La poemo memorigas nin, la pers. lingvanojn, i.a. al la fama gazalo de Moŭlana (Rumi) en Sams. gazalaro:

*Bija ta qydre jekdigyr bedanim
Ke ta nagyh ze jekdigyr nymanim
Kyriman ĝan fydaje dust kyrdynd
Sygi bogzar, ma hym myrdomanim
Gyhi ĥoŝ-del ŝyvi yz myn ke mirym
Ĉera morde-pyrysto ĥysme ĝanim?
Ĉo byr gurym beĥahi buse dadyn
Roĥym ra buse deh, kyknun hymanim
(yz: Gozideje Qyzyljate Ŝyms)*

**Ni ĝu.adu unu l' alian, ĉi horas
Ĉar ek.perdi unu l' alian, ne foras
Por amiko vivon oferis la nobl.uloj
For.lasu vi la hund.econ, ankaŭ ni homas
Min vi ja ek.amos, kiam mi mort.int.os**

**Kial morton – kaj ne vivon - ni adoras
Ĉar ĉe mia tomb' vi kisos al epitaf'
Nun kisu al mia vizaĝ', ni sam.homas
(el: Elekt.itaj Ŝams.gazaloj)**

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های کلمه‌ها و

aliteracio واج‌آرایی aliteracia واج‌آراسته aliteraci.eco واج‌آراستگی
altaro مربوط به قربان‌گاه altara گاه قربان‌گاه altare گاه قربان‌گاه
arto هنر art.isto هنرمند art.verko اثر هنری art.o.plena هنرمندانه
ĉerko مربوط به تابوت ĉerka وسیله‌ی نقلیه‌ی تابوت ĉerk.vetur.ilo تابوت
detruui خراب شده، مخروب، مخروبه detru.ita خراب شدن detru.iĝi خراب کردن
elekti انتخاب شدن elekt.iĝi انتخابات elek.ado منتخب elekt.ita انتخاب کردن
epitaf.lingvo زبان سنگ‌نوشته‌ی منظوم مزار vers.epitafو سنگ‌نوشته‌ی مزار
epitafو سنگ‌نوشته‌ی مزار
fasko طُره (مو) har.fask.eto دسته‌ی کوچک fask.eto دسته (مو، گُل، گندم)
fremda زبان بیگانه fremd.lingvo مانند بیگانه fremd.ule شخص بیگانه fremd.ulo بیگانه fremda
kanto مجموعه‌آواز kant.aro آوازخوان kant.isto (آواز) خواندن kanti آواز
kompati بدون ترجمه sen.kimpate ترجمه kompato قابل ترجمه kompat.inda ترجمه کردن kompati
krei آفریده شده kre.ita آفرینش kre.ado آفریده kre.aĵo آفریننده kre.into آفریدن krei
kuraĝa ترسو mal.kuraĝa شجاعت‌بخش kuraĝ.iga تشجیع کردن kuraĝ.igi شجاع kuraĝa
mondo (تمام) جهانی tut.monda زبان جهانی mond.lingvo دنیا، جهان mondo
movo دوست‌دار حرکت mov.iĝ.ema رکود sen.mov.eco بی‌حرکت sen.mova حرکت movo
muziko قطعه‌ی موسیقی muzik.aĵo موسیقی‌دان، نوازنده muzik.isto موسیقی muziko
naski جشن تولد nask.iĝ.festo به دنیا آمدن، زاییده شدن nask.iĝi به دنیا آوردن، زاییدن naski
nobla کریمانه nobl(ul)e کریمان nobl.uloj با کرامت noble کریم nobla
originala متنی اصیل original.aĵo به‌طور اصیل originale اصیل (غیر ترجمه) originala
parkeri از حفظ، از بر حفظ کردن، از بر کردن parker.igi حفظ بودن، از بر داشتن parkeri
peli دور راندن for.peli پس‌راندن re.peli دور کننده for.pela راندن peli
piano برای پیانو piana نوازنده‌ی پیانو pian.isto پیانو piano

retoro گفته‌ای فصیح retor.aĵo علم فصاحت retor.iko استاد سخن retoro
 ŝafo بره ŝaf.ido گل‌هی گوسفند ŝaf.aro چوپان ŝaf.isto گوسفند ŝafo
 sango در حال خون‌ریزی مجدد re.sang.ante خون آمدن sangi خون sango
 solidar(ec)o ایجاد هم‌بستگی کردن، هم‌بسته solidar.igi هم‌بستگی‌دار، هم‌بسته solidara هم‌بستگی
 ساختن
 stari مقاومت کردن (در برابر) kontraŭ.stari برجسته، ممتاز el.stara برجسته بودن el.stari ایستادن stari
 tombo مربوط به قبر tomba قبرستان tomb.ejo مقبره، مقبره tombo
 traduki ترجمه (شده) traduk.ita مترجم traduk.into ترجمه کردن traduki
 turmento عذاب آور، رنج‌دهنده turmenta رنج دادن به turmenti عذاب آوردن turmento
 tuŝi قابل لمس، ملموس tuŝ.ebla لامسه، بساویی tuŝ.ado لمس کردن tuŝi
 vango با گونه‌ی باد کرده puf.vanga سیلی puf.vango گونه، لُپ vango

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Doktoro Zamenhof ..... Esperanton.
2. Esperanto kreiĝis en la jaro .....
3. Zamenhof naskiĝis en la jaro ..... en urbo .....
4. La unua poeto de Esperanto estas .....

B- Respondu:

1. En kiu jaro naskiĝis Kálmán Kalocsay?
2. Kiel nomiĝas la internacia poem-verko, kiun tradukis Kalocsay?
3. Dum kiu periodo verkiĝis la originalaj poemoj de Esperanto eldonitaj en la libro *Esperanta Antologio*?
4. Kiom da Esperanto-poetoj kontribuis al la *Esperanta Antologio*?

C- Skribu:

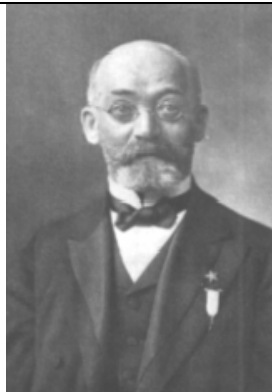
1. Skribu Esperantan poemon en prozo.
2. Parkerigu (skribu en via menso) Esperantan poemon.
3. Skribu pri aliteracio kaj donu ekzemplon en Esperanta kaj/aŭ persa poem(j).

Ĉ- Diskutu:

1. Ĉu en logika lingvo kiel Esperanto, povas ekzisti poezio?
2. Kio diferencigas poezion de prozo?

درس بیست و چهارم: آشنایی با ضرب‌المثل‌های اسپرانتو

24-a Leciono: Esperanta Proverbaro

La kreinto de
Esperanto

Sen.duba geni.ulo, L.L. Zamenhof, la kre.into de Esper.anto, multe verkis ankaŭ pri proverboj.¹

Ver.ŝajne la proverboj ekzistas en ĉiuj lingvoj. Ili kaj bel.igas la parolon kaj mal.longe diras longan aferon. Ili iam uz.iĝas kiel pruvo, aliam kiel atest.aĵo aŭ averto. En multaj proverboj, la simpla kaj familiara lingv.aĵo, pli.plaĉ.igas ilin por ni. Eble jena esper.anta proverbo klar.igas la kialon de tiu ĉi fakto:

Venas proverbo el popola la cerbo.

Ne neg.eblas la utiloj de proverboj en la lingvoj, ĉar fakte ili estas la rezultoj de spertoj de multaj pas.intaj generacioj. Sam.kiel alia esper.anta proverbo diras:

Proverbo estas sperto, proverbo estas averto.

Proverboj ĉe iran.anoj

Ni iran.anoj bone konas proverbojn, ĉar la persa lingvo estas tre riĉa je divers.specaj proverboj. Unu.flanke kaj niaj mal.novaj kaj niaj sam.tempaj verk.istoj multe util.igis proverbojn en siaj verkoj, kaj ali.flanke nia popolo tre emas al cit.ado de proverboj en siaj inter.paroloj.

Inter.naci.eco de proverboj

Ne ĉiu proverbo estas kompren.ebla por ĉiuj – aŭ almenaŭ por plej.multo de – nacioj kaj kulturoj. Ekzemple eskimo eble ne komprenas kion sognifas: **kun.porti karvion al Kermano** (*zire be Kerman bordyn*). Ĉar li probable nek scias pri la karvio nek konas Kermanon, nek konstatas ke Kermano tre riĉas je plej bonaj specioj de karvio... Same estas pri alia persa proverbo **kun.porti vitr.aĵon al Halabo** (*abgine be hylyb bordyn*) aŭ angla proverbo kun tre simila signifo: **kun.porti (ter)karbon**

¹ Bildoj de interreto.

al Novkastelo (*to carry coal to Newcastle*). Tamen saman signifon oni povas komuniki trans.nacie per pli kompren.eblaj elementoj, ekzemple: **kun.porti lignon al arb.aro**, ĉar en la plej diversaj lokoj de la tero oni konas lignon kaj arb.aron.

Esperant.igi persajn proverbojn

Multaj nunaj proverboj en la persa lingvo devenas de famaj verkoj de grand.uloj kiel Sadio, Hafezo kaj Moŭlana. Jen kelkaj ekzemploj:

Eduk.ado por ne.ind.uloj estas kiel (metado de) juglando sur kupolon (*Tyrbijyt nayhl ra ĉun gerdykan byr gonbyd yst*).

Fino de l' nokto mal.hela estos hela (*Pajane ŝybe sijyh sepid yst*).

Certe ekzistas ankaŭ la malo, nome mult.am verk.isto util.igis la jam popular.iĝ.intan provrbon en sia verk.aĵo.

Multaj persaj proverboj, se traduk.itaj en Esper.anton (aŭ aliajn lingvojn) povas kompren.iĝi inter.nacie, ĉar iliaj eroj estas inter.nacie re.kon.eblaj, jen kelkaj ekzemploj:

En urbo de l' blind.uloj reĝas la unu.okul.ulo (*Dyr ŝyhre kuran adyme jek-ĉyŝm padeŝah yst*). En *Esper.anta Proverb.aro* de L.L. Zamanhof,

ekzistas tre simila proverbo: **inter la blind.uloj reĝas la srab.uloj.**

De tero ne pluvas al la ĉielo (*Yz zymĭn be asman nemibaryd*)

Iam por Esper.anta proverbo ekzistas multaj persaj proveboj, ekz-e por:

Pli bona estas saĝa mal.amiko, ol mal.saĝa amiko.

En la persa i.a. ekzistas la jenaj:

Hysme dana ke doŝmyne ĝan yst, behtyr yz dusti ke nadan yst (Qaani)

Doŝmyne dana ke gyme ĝan bovyd, behtyr yz an dust ke nadan bovyd (Nezami)

(Dusti ba myrdome dana nekust,) Doŝmyne dana beh yz nadane dust (Moŭlana)

Doŝmyne dana bolyndyt mikonyd, byr zymĭnyt mizynyd nadane dust

Rimo de proverboj

Plej.ofto proverboj ĝuas rimon aŭ/kaj aliajn poeziajn ecojn. Tio krom bel.ig.ado, kaj plaĉ.ig.ado, certe hepllas al ilia pli facila parker.eblo. Jen kelkaj mal.grandaj kaj rimaj Esper.anto.proverboj el la Zamenhofa *Esper.anta Proverb.aro*:

Amo pli kora, dis.iĝo pli dolora.

Amo super.mezura ne estas plezura.

Bono far.ita ne estas perd.ita.

De l' koro spegulo estas la okulo.

Esper.anta proverb.aro

Multaj esper. ant. istoj engaĝ. iĝis pri proverboj kaj est. igis riĉan proverbaron en Esper. anto. Zamenhof mem kolektis multajn Esper. antajn proverbojn, en libron titol. itan "Esper. anta Proverb. aro". Versio de ĝi estas al. ir. ebla sur la inter. reto. Por trovi ĝin, vi povas serĉi por ties nomo. La libro estas 138-paĝa kaj en. tenas multajn proverbojn laŭ alfabeto ordo de ties unuaj literoj. Jen kelkaj proverboj el la ĉapitro U (proverboj, kiuj komenc. iĝas per u-litero):

Unu fava ŝafo tutan ŝaf. aron infektas.

(Jek boze gyr gyllei ra gyr mikonyd)

Unu hirundo printempon ne al. portas.

(Ba jek gol byhar nemiŝyvyd)

Unu. eco donas fort. econ.

(Vahdyt qovvyt mebyĥŝyd)

Urtikon frosto ne difektas.

(Badenĝane bym afyt nydaryd)

Ekzistas ankaŭ aliaj TTT. ejoj en kiuj la proverboj estas ord. ig. itaj aŭ trov. eblaj laŭ iliaj temoj. Ekzemple oni povas facile trovi ĉiujn Esper. antajn proverbojn pri *virinoj* aŭ *geedziĝo*.

Novaj vortoj kaj kun. metoj تازه ترکیب‌های کلمه‌ها و

averto اخطار averti دادن اخطار averta دهنده اخطار sen. averte بدون اخطار
cerbo مغز cerb. umi مغز فشار آوردن en. cerb. iĝi به ذهن سپردن
ĉielo آسمان ĉiela آسمانی sub. ĉiela زیر آسمان ĉiel. arko (کمان آسمانی)
citi کردن نقل (قول) cit. ado نقل قول شده cit. aĵo نقل مطلب cit. ilo گیومه
fakto واقعی fakte واقع در fakta واقعی امر
familiara خودمانی familiare به‌طور خودمانی familiar. iĝi خودمانی شدن
flanko طرف unu. flanke از یک طرف ali. flanke از طرف دیگر
frosto نقطه‌ی انجماد frosti یخ‌بندان بودن frosti. o. punkto (هوای) یخ‌بندان
hirundo چلچله hirunda چلچله به چلچله مربوط hirund. vost. ulo (پروانه‌ی) دُم چلچله‌ای
infekto ضد عفونت infekti کردن عفونی sen. infekt. iĝi ضد عفونی کردن
jug. lando درخت jug. landa گردویی jug. land. arbo درخت گردو

karvio زیره karvi.hava زیره‌دار sen.karvia بدون زیره
 klara روشن کردن، توضیح دادن klar.igi به‌وضوح روشن، واضح
 kulturo فرهنگ kultura گنجی sen.kultura بدون فرهنگ
 kupolo گنبدی kupola گنبدی kupol.forma گنبدی‌شکل
 nacio ملت inter.nacia بین‌المللی naci.aro ملت‌ها (مجموعه‌ی)
 negi غیرقابل نفی neg.ebla قابل نفی ne.neg.ebla
 pruvi بدون اثبات pruvo اثبات sen.pruve بدون اثبات کردن
 ŝafo گوشت یا خوراک گوشتن ŝaf.aĵo بره ŝaf.ido گله‌ی گوشتن ŝaf.aro گوشتن
 sperto آدم بی‌تجربه sperti کردن تجربه spert.ulo باتجربه
 straba (شخص) لوچ strab.ulo لوچی strab.ismo لوچ، چپ
 unu یکی ساختن unu.igi واحد unuo یگانگی، وحدت unu.eco یک
 urtiko گزنه‌ای، سوزشی، خارشی urtik.eca احساس خارش و سوزش کردن urtiki گزنه
 vitro شیشه‌ای vitra آبگینه، چیز شیشه‌ای vitr.aĵo شیشه

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. La proverboj ekzistas en ..... lingvoj.
2. Ni irananoj bone ..... proverbojn.
3. Ne ĉiu proverbo estas ..... por ĉiuj nacioj aŭ/kaj kulturoj.
4. La persa lingvo estas tre ..... je proverboj.

B- Respondu:

1. Kiu(j) persa(j) proverbo(j) havas saman signifon kiel: “Valoras ne vesto, valoras en.esto”? Traduku ĝin aŭ ilin en Esperanton.
2. Ĉu ekzistas proverboj kun tute kontraŭaj signifoj? Donu ekzemplojn, kaj traduku ilin en Esperanton.

C- Skribu:

1. Traduku kelkajn Esperanto-proverbojn en la persan.
2. Traduku kelkajn persajn proverbojn en Esperanton.

Ĉ- Diskutu:

1. Ĉu sen proverboj interparoloj estus pli fluaj aŭ malpli fluaj?
2. Kio pli ofte okazas: poetoj citas popolajn proverbojn en siaj poemoj, aŭ poem-pecoj transformiĝas en proverbojn.
3. Ĉu ĝenerale persaj proverboj estas kompreneblaj por aliaj kulturoj? Por kiuj pli, por kiuj malpli?

درس بیست و پنجم: شاعران قدیمی ایران	
25-a Leciono: Malnovaj Poetoj de Irano	
	
Ferdoŭsio kaj Moŭlanao: la re.viv.ig.into kaj la etern.ig.into de la persa lingvo ¹	

Pri multaj aferoj, la pli novaj ĉiam estas pli bonaj kaj plaĉaj, tamen rilate al poezio, en multaj okazoj, la mal.novaj ŝajnas prefer.ataj per plej.parto de la homoj. Ekzemple se temas pri la persa poezio, kvankam ni havas bon.egajn poetojn nun.tempajn, kies verkoj, ĉu la rimaj, ĉu la sen.rimaj, vere ĝu.indas, tamen neniu povus aserti ke ies poemo nov.tempa povus egali kun tiu de mal.novaj poetoj kiel Hefezo (1320-1389), Sadio (ĉ. 1215- ĉ. 1290) aŭ Moŭlanao (1207-1273). La freŝ.eco kaj viv.ant.eco de poemoj de tiaj poetoj antikvaj, ĝis nun, post pas.ado de pluraj jar.centoj, neniel mal.pli.iĝis! Ekzemple kiam ni legas:

*Byrge deryhtane sybz dyr nzyre huŝjar
hyr vyryqyŝ dyftyrist, mawrefyte kerdgar*

**Tut.foli.aro de l' verdaj arboj antaŭ okuloj de l' saĝ.ulo,
Ĉiu-folie en.tenas kajeron da kon.ig.aĵoj pri l' Far.ulo**

kvazaŭ ĝuste nun Sadio ĉe.estas, kaj poemas tion por ni. Aŭ kiam ajn oni ek.vidas la nov.lunon sur.ĉiele kaj aŭtomate deklamas al si:

*Myzrye sybze fylyk didymo dase myhe noŭ
Jadym yz keŝteje hiŝ amydo hengame deroŭ*

**La verd.econ de l' ĉielo, kaj la rikolt.il.nov.lunon
Mi ek.vidis kaj memoris faron mian, rikolt.ujon**

kvazaŭ estas la unua fojo ke oni aŭdas la eternan vers.duon de Hafezo.

Eĉ sen.poeziaj verkoj de antikvaj beletr.istoj kaj mistik.uloj ĝuas tian freŝ.econ, kio ver.ŝajnas por.ĉiama. Ekz-e kiam Moŭlana en sia proza verko nom.ita *Fihe Ma Fih* (En ĝi estas, kio ĝin en.estas) diras:

*Adymi hymiŝe aŝeqe an ĉiz yst ke nydide vy nyŝenideh yst vy fyhm nykyrdeh yst,
vy ŝybo ruz an ra mitylybyd. Vy yz anĉe fyhm kyrdeh yst vy dideh yst, mylulo gorizan
yst. (p. 113)*

¹ Bildoj de interreto.

La homo ĉiam amas tion, kion li ne vidis, ne aŭdis, nek komprenis, kaj li tag.nokte serĉas tion. Kaj de tio, kion li jam komprenis kaj vidis, li enuas kaj for.kuras.

Aŭ ali.loke en la sama verko:

Moddyti be torŝi ĥu kyrdei; bari, ŝirini ra niz bijazma. (p.227)

Jam pasis longe ke vi al.kutim.iĝis al l' amar.eco; iam, provu ankaŭ la dolĉ.econ.

Ni tute forgesas pri tio ke multaj jar.centoj jam for.pasis ek.de kiam Moŭlana diris tiujn rest.emajn frazojn. Ni sentas lin parol.anta kun ni ĝuste nun tute sincere kaj intime.

La persaj literatur.aĵoj jam traduk.iĝis en multajn lingvojn de la mondo. Esper.anto jam de.longe apartenas al tiuj lingvoj, en kiuj ne mankas pers.aĵoj. Beletre Esper.anto estas tre riĉa kaj kapabla lingvo. Tial, ties literaturo - ĉu la poezia, ĉu la proza - estas tre vasta kaj ampleksa. Samal ankaŭ la traduk.ado de diversaj poezi.aĵoj en ĝin estas tute ebla kaj farinda. Jam ekzistas tradukoj de preskaŭ ĉiuj pli famaj lingvoj en Esper.anto. Eble la unuaj versoj de la persa literaturo, kiuj traduk.iĝis en Esper.anton, estis la robairoj de Kajjam (Ĥyjjam) (ĉ. 1045-ĉ. 1122). Profesoro Gaston Waringhien (1901-1991), elp. Ŭaringien, majstre tradukis multajn robairojn de Kajjam en Esper.antan poemon. Jen unu el ili:

Myn hiĉ nydanym ke myra anke sereŝt

yz yhle beheŝt kyrd ja duzyĥe zeŝt!

Ĝamijo botijjo byrbyti byr labe keŝt,

In hyr se myra naqdo tora nesje beheŝt!

Ne scias mi, ĉu mia Far.int' antaŭ.medite

min al Eden' destinis aŭ al Infero: kvite!

Manĝ.eto, am.idolo kaj vin' sur verda herbo,

jen tri, kontante: via Eden' estas kredite!²

Fakte profesoro Waringhien lernis la persan lingvon nur por povi legi Kajjamajn robairojn en ties originala lingvo. Tion li rakontas en la en.konduko de sia traduko de la robairoj, titol.ita La Robairoj. Tie li, i.a. diras ke unu.a.foje li kon.at.iĝis kun la robairoj tra ne tiel bona traduko de la poemoj en la franca lingvo. Tamen eĉ trans tia traduko, li povis bone percepti la profundan signifon de la robairoj kaj tre kleran kaj klaran menson de Kajjam mal.antaŭ ili.

---

² KAJJAM, Umar. La Robairoj, Trad. G. Waringhien, Antverpeno/La Laguna/Chapeco, TK-Stafeto/Fonto: 1984 (2a eld.), 107 p., robairo numero 30.

Multaj kredas ke la Esper.anta traduko de Kajjamaj robaioj estas la plej bona el la ali.lingvaj tradukoj. Ekz-e Armand Robin nomis la Warenghienan verkon “la plej fidela traduko de Omar Kajjam”³. Tian fidel.econ kaj bon.econ, krom la ne.dub.indaj majstr.eco de la franca profesoro, kaŭzis la potenco kaj fleks.ebl.eco de la lingvo Esper.anto, kre.ita per alia geni.ulo el Pollando: d-ro L.L. Zamenhof (1859-1917). Nun ĉiu persono en la tuta mondo, kun kiu ajn patrino lingvo, se interes.iĝas pri Kajjam, povas tre facile, tre frue kaj tre mal.kare lerni Esper.anton, kaj ek.legi Kajjamajn robaiojn en “la plej fidela traduko”. Samo povas okazi – kaj jam okazis certa.grade - por ĉiuj aliaj majstro.verkoj de la mondo, kiuj nun estas utilig.eblaj nur por tiuj, en kies patr.ina lingvo la verkoj nask.iĝis. Similo validas ankaŭ pri la sciencaj literatur.aĵoj, sociaj studoj, artaj materialoj, ktp.

Ferdoŭsio per sia verk.ego Ŝahnameo re.viv.iĝis kaj etern.iĝis la persan lingvon. Tiel, fakte ankaŭ lia poemo etern.iĝis per la persa. Li mem antaŭ pli ol jar.milo el.diris pri tio kaj pri la rest.emo de la poezio kaj la forto de la lingvo ĝenerale jenel:

Bynahaje abad gydyd ĥyrab,

ze barano yz tabeše aĥtab.

Pej yfkyndym yz nyzm kaĥi bolynd

ke yz bado baran nyjabyd gyzynd.

Prosperaj konstru.aĵoj detru.iĝos iam fine,

sekve de la pluv.adoj kaj cel.itaj sun.radie.

El.konstruis mi el poezio altan palacon,

kiu rezistos kaj la vent.adon kaj la pluv.adon.

En la nuna mondo Esper.anto povas plen.umi ion similan pri la mondaj literaturoj kaj sciencoj, etern.ig.ante ilin por ĉiuj homoj de la tero tute egale kaj por.ĉiame

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های کلمه‌ها و

amara تلخ amar.eco تلخی amar.igi کردن تلخ mal.amara شیرین

aparteni متعلق داشتن aparten.ado متعلق aparten.aĵoj متعلقات

aserti ادعا شده asert.anto ادعا asert.ita مدعی

dolĉa تلخ شیرین شدن dolĉ.iĝi شیرینی، حالات dolĉ.eco شیرین

dubi بدون شک sen.dube مبرهن، واضح ne.dub.indaj شکاک dub.ema داشتن

Edeno در عدن (بهشت) edena عدنی edene عدن

enui ملول شدن enu.iĝi سرحال آور mal.enu.iga ملالت آور enu.iga ملول بودن

³ El: La Nouvelle Revue Francaise, Nov. 1958, citita en la antaŭparolo de La Robaioj.

esti آستن ĉe.esti حاضر بودن for.esti غایب بودن est.anto حال est.into گذشته
 eterna جاویدان etern.igi جاوید ساختن etern.ig.into جاویدان کننده
 fidela بی‌وفا sen.fidela خائن mal.fidela با وفاداری fidele وفاداری fidel.eco وفادار
 fleksa انعطاف‌پذیری fleks.ebla قابل انعطاف fleks.ebl.eco انعطاف پذیر
 freŝa تازه شدن مجدد re.freŝ.igi تازگی، طراوت freŝ.eco تازه، باطراوت
 genia نابغی geni.ul.eco نابغه geni.ulo نابوغ genio با نبوغ، ژنی genia
 idolo بت پرست idol.ano بت پرستی idol.kulto بت، صنم idolo
 intime افراد خودمانی intim.uloj خودمانی intima به‌طور خودمانی intime
 jaro سال‌نامه jar.libro در پایان سال jar.fine سده، قرن jar.cento دهه jar.deko سال jaro
 kajero جلد دفتر kajer.kovr.ilo کیف kajer.ujو دفترچه kajer.eto دفتر kajero
 kapabla توانایی، قدرت kapablo قادر ساختن kapabl.igi قادر بودن kapabli قادر
 konduki مدخل، مقدمه en.konduko به‌داخل هدایت کردن en.konduki هدایت کردن
 kontante نقدینگی kontanta نقدی kontant.aĵo نقد kontante
 kredite اعتبار دادن krediti اعتبار kredito نسیه (براساس اعتبار) kredite
 kuri شروع به دویدن کردن ek.kuri دوان، جاری kur.anta گریختن for.kuri دویدن kuri
 kutimo عادت دادن (به) kutim.igi عادت کردن (به) (al.)kutim.igi عادت kutimo
 luno مهتاب، نور ماه lun.lumo ماه کامل، بدر plen.luno هلال ماه nov.luno ماه luno
 mediti پیش‌اندیشانه، با پیش‌اندیشی antaŭ.medito ژرف‌اندیشی medit.ado اندیشیدن mediti
 pasi گذشته pas.int(ec)o درگذشتن for.pasi عابران pas.antoj (preter.)پاس گذشتن pasi
 preferi ترجیح prefero ترجیح prefer.ata ترجیح دانی prefer.inda ترجیح دادن preferi
 profunda ناعمیق ne.profunda کم‌عمق mal.profunda عمیق profundo عمیق profunda
 prospera ناموفق بودن، خراب بودن mal.prosperi آباد بودن، روبه‌راه بودن prosperi آباد، روبه‌راه prospera
 rikolti درو شده rikolt.ita دروگر rikolt.isto داس rikolt.ilo درو کردن rikolti
 rimo بدون قافیه، سپید sen.rima هم‌قافیه شدن rim.igi قافیه rimo
 saĝa نادان، جاهل mal.saĝa شخص دانا saĝ.ulo عاقل، دانا saĝa
 sincera افراد صمیمی sincer.uloj صمیمی sincera صمیمانه sincera
 vivi احیاکننده re.viv.ig.into دوباره زنده کردن، احیا کردن re.viv.igi زندگی کردن vivi

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. La poemoj de la grandaj persaj poetoj, kiel Sadio, Hafezo kaj Moŭlana ĝis nun konservis sian .....
2. En la nuntempa beletro de la persa, ĉu la poezia, ĉu la ..... ekzistas multaj majstroverkoj.
3. Poeziaĵoj precipe la malnovaj estas rimaj, sed la prozaĵoj plejparte, ĉu la nunaj, ĉu la malnovaj estas .....
4. Kiam ajn oni ekvidas la novlunon sur la verdeca ĉielo, oni ekmemoras pri la fama gazalo de .....
5. Prof. G. Waringhien tre bele kaj fidele tradukis la ..... de Kajjam.

B- Respondu

1. Kio estas la poezio?
2. Kio estas la prozo?
3. Ĉu ekzistas senrima poeziaĵo? Kiel oni nomas tion?
4. Ĉu en la nuntempa poezio de la persa lingvo ekzistas multaj ĝuindaj verkoj? Nomu ties verkintojn.
5. Kion laŭ Moŭlana la homo amas, kaj kion ne?
6. La novluno kion memorigis al Hafezo?
7. Kial profeoro Waringhien lernis la persan lingvon?

C- Skribu:

1. Kiujn persajn poetojn vi pli ŝatas? Kial?
2. Kiujn persajn prozistojn vi preferas? Kial?
3. Prezentu persan verkon, kiu plaĉis al vi.
4. Kion vi dezirus traduki en Esperanton el la persa lingvo?

Ĉ- Diskutu:

1. Kio pli frue aperis en diversaj lingvoj: ĉu la poezio aŭ la prozo?
2. Kio estas diferencoj kaj similaĵoj inter poezio kaj prozo?
3. Komparu malnovan riman poezion kun la nova senrima poezio.
4. Kio estas pli malfacile: verki riman aŭ senriman poeziaĵon?
5. Kio estas la utiloj de tradukado de diverslingvaj materialoj en Esperanton?

درس بیست و ششم: دنیای ایده‌آل

26-a Leciono: La Ideala Mondo

Bertrand Russell, unu el la plej grandaj matematik.istoj kaj filozofoj de la 20a jar.cento¹

La ideala mondo eble diferencas laŭ ĉiu persono, tamen probable ĉies idealaj mondoj ĝuas ankaŭ komunajn karakter.iz.aĵojn. Ĉi tie ni pri.parolas dezir.atan mondon, en kiu la homoj povus kun.vivi pli pac.eme kaj harmonie ĉu kun si mem, ĉu kun la aliaj, kaj ĉu kun la naturo.

Bertrand Russell (1872-1970), elp. Rasel, angla filozofo, matematik.isto kaj verk.isto, en sia verko *La Perspektivoj de Industria Civilizacio*² diris:

“Por savi la mondon oni bezonas kredon kaj kuraĝon: kredon pri racio kaj kuraĝon por proklami tion, kion racio montras esti vera.”

En alia verko, titol.ita *Novaj Esperoj por Ŝanĝ.iĝ.anta Mondo*³ Russell dividis la rilat.aron de la homo en tri apartajn grupojn:

1. Inter.ago inter la homo kaj si mem.
2. Inter.ago inter la homo kaj la aliaj homoj.
3. Inter.ago inter la homo kaj la naturo.

Laŭ tiuj ĉi tri kategorioj jene ni traktas la idealan mondon.

Inter.ago inter la homo kaj si mem.

Kvazaŭ la rilato de la homo kun si mem forte de.pendas de liaj rilatoj kun lia ekstera mondo, kion konsist.igas la aliaj homoj kaj la naturo, tiel ke kiam oni ĝuas bonajn rilatojn kun la aliaj, tio bon.efikas lian inter.rilaton kun si mem. Eble oni povus diri ke en homa desegn.ado aŭ kre.ado lia konscienco tiel aranĝ.iĝis ke se li

¹ Foto kaj karikaturo de interreto.

² The prospects of industrial civilization

³ RUSSELL, Bertrand. *New hopes for a changing world*, New York: Simon & Schuster, 1951

bon.konduatas kun siaj sam.speci.uloj, lia konscienco re.kompencos tion per interna gaj.iĝo; kaj certe ankaŭ la malo validas, t.e. se li mal.bon.konduatas kun la aliaj – kvankam li ŝajne eble eĉ akiras materialan profiton provizoran – lia konscienco ne lasos lin komforta: li ne ĝuos trankvilon, ne dormos komforte, mal.havos pozitivan inter.agon kun si mem, lia labor.forto mal.pli.iĝas, ktp. Eble tial la frap.frazo de la plej nova filmo de Bahman Farman-ara (1941-), nom.ata *jek buse kuĉulu* t.e. Kis.eto aŭ Kiel Kis.eto, estas: “Se via konscienco estas komforta, morto estas kiel kis.eto.”

Samo validas pri la homa konduto kontraŭ la naturo. La ĉefaj elementoj, kiuj est.igas la naturon estas: la aero, la akvo (fontoj, riveroj, lagoj, maroj, ...), la tero (minoj, montoj, ...) kaj la bestoj. Kiam oni faras ion bonan aŭ bon.rezultan pri ĉiu el la naturaj elementoj, oni sentas sin interne gaja kaj kontenta. Ekz-e se iu plantas arbon kaj bone kresk.igas ĝin, ĉiam kiam li vidas la arbon, li sentas bone kaj kontente en sia eno. Male, se ali.ulo faras ion kontraŭ natur.aĵo, ekz-e poluci.igas river.akvon kaj tio mort.igas ties fiŝojn, li ĉiam mal.bon.sentos vid.ante – aŭ eĉ re.memor.ante pri la rivero kaj la pere.intaj fiŝoj.

Interago inter la homo kaj la aliaj homoj.

Iu.sence ankaŭ la aliaj homoj estas parto de la naturo. Homo apartenas al la animaloj, sed ne al bestoj, probable ĉar la homo – laŭ nia scio – estas la nura mem.konscia viv.anto sur la tero, kiu ankaŭ ĝuas tre progres.intan kaj precizan lingvon. Ĉiu.okaze havi inter.rilaton kun la aliaj homoj povas esti pli mal.facile ol kun la aliaj natur.aĵoj, unue ĉar la homaj re.agoj ne estas tiel facile antaŭ.vid.eblaj kiel estas pri la besoj kaj aliaj natur.aĵoj, kaj due ĉar neniu homo estas kiel la alia, ĉu laŭ.aspekte, ĉu laŭ la kondutoj kaj pens.maniero. Eble tial laŭ ŝejko Abu-Said Abol-Ĥejr (967-1049), unu el la plej grandaj mistik.uloj iranaj, la plej malfacila miraklo de la homo estas lia viv.ado kun la aliaj homoj:

Nian ŝejkon oni diris: “Iu persono voj.iras sur la akvo!”

Li diris: “Tio facilas! Ankaŭ rano kaj paser.eto povas iri sur.akve.”

Oni diris: “Alia persono flugas en la aero!”

Li diris: “(Ankaŭ) korniko kaj muŝo flugas en la aero.”

Oni diris: “Iu persono dum momento iras de urbo al alia urbo!”

La ŝejko diris: “Ankaŭ satano dum unu en.spiro iras de oriento al okcidento; tiaj agoj ne estas tiel valoraj. La (mirakla) viro estas tiu, kiu povas vivi inter la popolo kaj inter.agi kun ili kaj kun.iĝi kun la popolo, kaj dume (eĉ) momenton ne forgesi pri la dio.”

Inter.ago inter la homo kaj la naturo.

Unu el la ĉefaj karakter.iz.aĵoj de la nuna erao, estas la ekolog.iaj katastrofoj, kiujn la homo kaŭzis en diversaj partoj de la tero. Feliĉe oni jam tion konstatis kaj komencis mal.pli.igi la poluci.igon de la medio.

Se ni rigardu historie, unue la homo estis kapt.ita en la manoj de la naturo, kaj li nenion povis fari kontraŭ ĝi. Ekz-e, post mal.lum.iĝo, li nenion povis fari, krom la dorm.ado, aŭ li nenion sciis pri inundoj kaj aliaj kataklismoj, sekve la homo kapablis fari nenion por kontraŭ.stari ilin. Iom.post.iome, la homa scio kaj kapablo pli.iĝis tiel, ke nun fakte la naturo estas grand.parte kapt.ita en la manoj de la homo. Esper.eble future la homo lernos inter.agi kun la naturo tiel, ke nek la naturo nek la homo en.danĝer.iĝos.

Ŝlos.ilan rolon en tiu ĉi rilato ja ludas la brul.aĵoj. Se la homo vere povos trovi kaj util.igi sen.polucian energi-fonton, anstataŭ la nunaj fosiliaj hejt.aĵoj – kiel la petrolo, gaso, ligno ktp – multaj hom.far.itaj problemoj sur la tero fin.iĝos.

کلمه‌ها و ترکیب‌های تازه Novaj vortoj kaj kun.metoj

کنش متقابل، تعامل inter.agi واکنش، عکس العمل re.agi عمل کردن، کنش داشتن agi
 مربوط به قبل از تمدن antaŭ.civilizacia تمدن civilizacia تمدن civilizacio
 به خطر انداختن en.danĝer.igi به خطر افتادن en.danĝer.iĝi خطر danĝero
 طرح desegn.aĵo طراح desegn.anto طراحی desegn.ado طراحی کردن desegni
 آرزوهای خوش bon.deziroj مورد تمایل dezir.ata میل داشتن deziri
 تقسیم نشده ne.divid.ita قابل قسمت divid.ebla تقسیم کردن dividi
 بوم‌شناختی ekolog.ia بوم‌شناسی ekolog.io بوم‌شناس ekologo
 فلسفی filozof.ia فلسفه filozof.io فیلسوف filozofio
 ناهماهنگ ne.harmonia هماهنگ harmonia هماهنگی harmonio
 ایده آلیست، آرمان‌گرا ideal.isto ایده آلیسم، آرمان‌گرایی ideal.ismo ایده آل، آرمانی ideala
 صنعتی شدن iĝi.industri.igi صنعتی industria صنعت industrio
 سیل آسا inunde با سیل فراگرفتن inundi سیل، طغیان inundo
 باز رفتن، دوباره رفتن re.iri رهرو، راه‌رونده voj.ir.anto راه رفتن voj.iri رفتن iri
 وجه مشخصه karakter.iz.aĵo مشخص کردن karakter.izi شخصیت، نهاد karaktero
 مانند بلایای طبیعی kataklisme مربوط به بلایای طبیعی kataklisma طبیعی kataklismoj
 به‌طور مقوله‌ای یا مُتقن kategorie مقوله‌ای، مُتقن kategoria مقوله kategorio
 خوش رفتاری کردن bon.konduiti رفتار کردن konduiti رفتار konduto

konsisti اجزای تشکیل دهنده konsist.aĵoj تشکیل دادن konsist.igi تشکیل شدن
 kontenta ناراضی mal.kontenta راضی شدن kontent.iĝi راضی
 korniko کلاغ kornik.ido کلاغ کورنیک kornik.ino ماده کورنیک
 kredi معتقد، مومن krad.anto اعتقاد، باور، ایمان kredo اعتقاد داشتن، باور داشتن
 krei مخلوق، آفریده kre.ito خالق، آفریننده kre.anto خلق کردن، آفریدن
 kuraĝo بدون شجاعت sen.kuraĝa شجاعانه kuraĝe شجاع kuraĝa شجاعت، شهامت
 matematiko ریاضی دان matematik.isto ریاضی matematika ریاضیات
 muŝo مگس سرکه vinagr.o.muŝo مانند مگس muŝe مگس
 okcidento به طرف غرب okcident.e.n انسان غربی okcident.ano غربی okcidenta غرب
 oriento به سوی شرق orient.e.n انسان شرقی orient.ano شرقی orienta شرق
 paco قهر mal.paco صلح آمیز paca صلح دوست pac.ama صلح گرا pac.ema صلح
 pasero گنجشک کوچک paser.eto بچه گنجشک paser.ido گنجشک
 pendi مستقل، بدون وابستگی sen.de.penda بستگی داشتن de.pendi آویزان بودن
 perej نابود شده، فنا شده pere.inta نابودی، فنا pere.anto فانی pere.anto نابود شدن
 perspektivo بدون دورنما، sen.perspektiva به صورت دورنما perspektive دورنما (ی سه بعدی)
 بدون آینده
 polucio بدون آلودگی sen.polucia آلوده کننده poluci.iga آلوده کردن poluci.igi آلودگی
 proklami اعلام شدن proklam.iĝi اعلام، اعلان proklam..ado اعلام کردن
 racio خردگرایی raci.ismo خردمندانه racia خرد، عقل
 rano بچه وزغ کوچک ran.id.eto وزغ کوچک ran.eto بچه وزغ ran.ido وزغ
 rilato ربط دادن rilat.igi در این رابطه ĉi.rilate روابط متقابل inter.rilatoj رابطه
 ŝanĝi بدون تغییر sen.ŝanĝa متغیر ŝanĝ.iĝ.anta تغییر یافتن ŝanĝ.iĝi تغییر دادن
 satano مثل شیطان satene شیطان مانند satan.eska شیطان satana شیطان satano شیطان
 ŝlosi کلیدی (مهم) ŝlos.ila کلید ŝlos.ilo قفل کردن (کلید کردن) ŝlosi
 specio زیرگونه sub.specio مربوط به گونه specia گونه، نوع (حیوانی یا گیاهی) specio
 spiri تنفس spirado بازدم el.spiro دم en.spiri تنفس کردن
 trakti مقاله trakt.aĵo بررسی trakt(.ad)o بررسی کردن
 valoro ارزش (چیزی را) داشتن valori چیزهای ارزش valor.aĵoj ارزش valoro ارزش
 vivi پر از زندگی، سرشار از viv.o.plena زندگان viv.antoj همزیستی kun.viv(.ad)o زندگی کردن
 حیات

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Bertrand Russell estas angla ....., matematikisto kaj verkisto.
2. Laŭ Russell homaj interrilatoj povas dividiĝi en ..... kategoriojn.
3. La plej granda miraklo laŭ ŝejko Abu-Said estas vivi inter la .....
4. Por poluciigi la medion, la brulaĵoj havas ..... rolon.
5. Unu el la ĉefaj karakterizaĵoj de la nuna tempo, estas la ekologiaj ....., kiujn la homo kaŭzis sur la tero.

B- Respondu:

1. Kiel oni povas dividi la rilataron de la homo?
2. Kiel ŝanĝiĝis la rilatoj inter homo kaj la naturo dum la historio?
3. Ĉu nun la naturo estas en la manoj de la homo, aŭ male?
4. Kio estas Bertrand Russell?

C- Skribu:

1. Kion la homo povas fari nun kontraŭ la kataklismoj?
2. Skribu pri filozofo aŭ/kaj filozofio, kiu pli plaĉas al vi.

Ĉ- Diskutu:

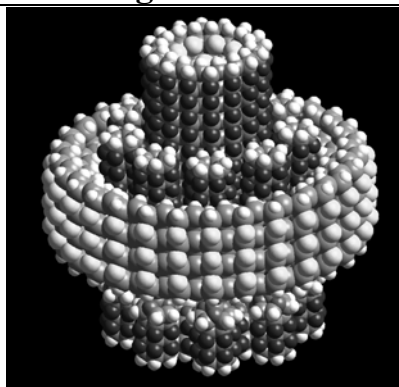
1. Kia estus la ideala rilataro inter la homo kaj la naturo?
2. Kiel niaj rilatoj kun la naturo povas efiki niajn rilatojn kun la aliaj homoj?
3. Ĉu la homo povos venki ĉiujn naturajn fortojn? Ĉu tio dezirindus?
4. Ĉu la homa rilato kun si mem ne estas la ĉefa kaŭzo de ĉiuj malbonaj rilatoj?

درس بیست و هفتم: نانوتکنولوژی

27-a Leciono: Nanoteknologio

Art.ista imago pri nanoboto (**nano.teknologia roboto**): la nanoboto kapt.inte ruĝan globulon, kaj povas injekti ion rekte en la globulon, kaj povas mal.injekti (el.suĉi) likvaĵon el ĝi pere de sia nano.injekt.ilo.¹

Nano.teknologio ĉefe signifas konstrui ion atomon post atomo: nano.teknologia planeda dent.rad.et.aro.²

Unu el la esper.igaj fenomenoj por la homa dis.volv.ado en la proksima futuro estas nano.teknologio. Ĝis nun oni difinis ĝin multel. Ekz-e en ret.paĝo³ oni kolektis ĉirkaŭ 20 tre diversajn kaj interesajn difinojn el variaj fontoj. Laŭ unu el ili, eble la plej mal.longa, nano.teknologio estas “Teknologio, kiu ŝanĝas atomojn por krei ion novan”.⁴ Laŭ alia difino, ĝi estas “atoma inĝenier.ado – la kapablo el.pensi mem.re.produktajn maŝinojn, robotojn, kaj komput.ilojn, kiuj estas tiom grandaj kiom molekulo”.⁵

Pli detalan difinon oni trovas sur ret.paĝo de NASA (Nacia Aeronautika kaj Spaca Agent.ejo)⁶:

“Nano.teknologio estas la kre.ado de funkciaj materialoj, aparatoj kaj sistemoj per kontrol.ado de materio en la nano.metra skalo (1-100 nanometrojn), kaj ekspluato de novaj fenomenoj kaj propr.ecoj (fizikaj, kemiaj, biologiaj, mekanikaj, elektrikaj...) ĉe tiu skalo. Por komparo, 10 nano.metroj estas 1000-oble pli mal.granda ol la diametro de homa haro. Scienca kaj teknika revolucio ĵus komenc.iĝis sur.baze de la kapablo sisteme

¹ Foto de interreto.

² Foto de interreto.

³ De interreto.

⁴ De interreto

⁵ De interreto

⁶ National Aeronautics & Space Agency

organizi kaj manipuli materion en nano.skalo. Bon.rezultoj de nano.teknologio estas antaŭ.vid.eblaj dum la sekv.ontaj 10-15 jaroj.”¹

Sed kial grandaj organizoj kiel NASA kaj aliaj, tiel interes.iĝas pri nano.teknologio? Respondon ni trovas parte sur sama ret.paĝo, sub titolo “Kial Nano.teknologio ĉe NASA?”. Jen la ĉefaj kialoj kaj motivoj menci.itaj tie:

“1- Progres.inta miniatur.ig.ado estas ŝlos.ila puŝ.tereno, kiu ebl.igas novajn sciencajn kaj esplorajn misiojn:

- Ultra.etaj sens.iloj, potenco.fontoj, komunik.ado, navig.ado, kaj pel.adaj sistemoj kun tre etaj masoj, volumenoj kaj potenco.konsumo estas bezon.ataj.

2- Revolucioj en elektron.iko kaj komput.ado ebl.igos re.aranĝ.eblajn, mem.starajn, "pens.antajn" kosmo.ŝipojn.

3- Nano.teknologio prezentas tute novan spektron de ebl.ecoj por konstrui aparat.erojn kaj sistemojn por tute novaj spaco.arkitekturoj:

- Retoj de ultra.etaj spac.sond.iloj sur planedaj surfacoj.
- Mikro.vag.antoj, kiuj povas veturi, salt.et.adi, flugi, kaj fosi.
- Aro da mikro.spac.vetur.iloj, kiuj faras variajn mezur.adojn.”

Sur alia ret.paĝo², responde al demando de Liezhao Xie: “Kio estas nano.teknologio kaj kial oni tiom parolas pri ĝi en la komput.ila industrio?”, ekspert.ino el Londono, Sally Riordan, magistro labor.anta kiel administr.ada konsult.isto, respondis:

”Nano.teknologio komenc.iĝis kiel termino por pri.skribi esplor.adon, kio okazas en tre mal.grandaj skaloj - ĉe la nivelo de nano.metroj. Unu nano.metro estas unu miliard.ono de metro - ĉirkaŭ la grand.eco de 3 atomoj. Tamen ĉiam pli kaj pli ofte, ĝi estas uz.ata por pri.skribi inĝenier.adon en la molekula nivelo - konstrui aĵojn atomon post atomo. Kiam ni kopias ion de unu komput.ilo al alia, ni re.produktas datenon kiel serion da 0-oj aŭ 1-oj, t.e. sin.sekvo da ciferoj kio estas ten.ata kiel informo ene de la komput.ila disko.spaco. Sed supozu, ke ni povus re.produkti ion molekulon post molekulo - ne nur kopii informon, sed kopii tion, el kio io estas far.ita!? Fina celo de la serĉ.ado estus krei foto.kopi.ilon (Xerox-maŝinon, elp. Ziraks-), kio kopias objektojn! Tio povus aŭtomat.igi la fabrik.adan industrion, kaj la preciz.eco de tiaj procedoj nepre trovas aplik.adon en operacio, aviad.ila vojaĝ.ado, eduk.ado, manĝ.aĵ.dis.volv.ado, komput.ado, ... eble preskaŭ ĉiu kampo de homaj klopodoj, kaj ankaŭ krei iujn tute novajn aplikojn tra.voje. Eble ĝi neniam povos atingi tiel for - kaj

¹ De interreto.

² De interreto.

estas bezonata iom da tempo antaŭ ĝi atingos ien ajn - sed tio estas la perspektivo de nano.teknologio pov.unta montr.iĝi unu el la plej grandaj teknikaj antaŭ.e.n.saltoj en la homa historio, kio kreas ĉiujn ĉi pri.parolojn...”

Esper.eble dum la ven.ontaj jaroj ni vidos okul.frapajn progresojn pri nano.teknologio kaj la hom.aro ek.ĝuos ties utilajn rezultojn. Pli esper.eble oni ne ek.mis.uzos ĝin por ne.humanaj celoj kaj detru.ado.

کلمه‌ها و ترکیب‌های تازه kun.metoj

aranĝi قابل تنظیم مجدد re.aranĝ.ebla تنظیم کردن (مجدد) re.aranĝi منظم کردن aranĝi
arkitekturo مربوط به معماری arkitektura معماری spac.o.arkitekturo فضای معماری arkitekturo
atomo شکافتن هسته‌ی اتم dis.atomi اتمی atoma اتم atomo
bazo بنیادی، پایه(ای) baza بر پایه‌ی sur.baze de بی‌پایه sen.baza پایه، بنیاد bazo
diametro شعاع (نیم‌قطر) du.on.diametro قطری diametra قطر diametro
difino غیرقابل تعریف ne.difin.ebla تعریف کردن difini تعریف difino
eksperto متخصص شدن ĝi ekspert.igti خانم متخصص ekspert.ino متخصص، خبره eksperto
ekspluati قابل بهره‌برداری ekspluat.ebla بهره‌گیری ekspluat(ad)o بهره‌گیری کردن ekspluati
funkcio دارای عمل کرد funkci.anta عمل کرد داشتن funkcii عمل کرد funkcio
globulo گلبول سفید blank.globulo گلبول قرمز ruĝ.globulo گلبول globulo
haro گیسوان har.aro موی سر kap.harو موشکاف har.fend.ulo مژه okul.harو مو haro
inĝeniero مهندسی inĝenier.ado سَرمهندس ĉef.inĝeniero مهندس inĝeniero
injekti گرفتن (خون و ... با سُرنگ) mal.injekti سُرنگ injekt.ilo تزریق کردن injekti
kolekti کلکسیونر kolekt.anto مجموعه kolekto جمع آوری کردن kolekti
konsumi مصرف کننده konsum.anto مصرف konsumo مصرف کردن konsumi
kosmo کیهان‌شناسی kosm.ologio سفینه‌ی کیهان‌نورد kosm.o.ŝipo کیهان kosmo
mencii ذکر شده، مذکور menci.ita شایسته‌ی ذکر menci.indo ذکر کردن mencii
molekulo مولکول گِرم gram.molekulo مولکولی molekula مولکول molekulo
motivo انگیزه‌دار کردن، انگیزه بخشیدن به motivi بدون انگیزه sen.motiva انگیزه motivo

navigi کردن ناوبری navig.ejo محل فرماندهی ناو navig.ado ناوبری
 peli راندن pel.ada رانشی pel(.ad)o رانش
 pensi متفکران pensuloj ابداع کردن (با فکر) el.pensi فکور pens.ema فکر کردن
 planedo بین سیاره‌ای inter.planeda سیاره‌ای، منظومه‌ای (خورشیدی) planed(.ar)a سیاره
 potenco منبع نیرو potenc.o.fonto مصرف نیرو potenc.o.konsumo
 produkti خود-تولیدمثل کن mem.re.produkta تولیدمثل کردن re.produkti تولید کردن
 progreso درحال پیشرفت progres.anta پیشرفته progres.inta پیشرفت
 propra خصوصیت propr.eco ویژگی propr.aĵo اختصاصی
 rado دستگاهی از چرخ‌دنده‌های کوچک dent.rad.et.aro چرخ‌دنده dent.rado چرخ
 revolucio انقلاب کردن در revolucii انقلابی revolucia انقلاب
 rezulto بدون نتیجه sen.rezulta نتایج خوب bon.rezultoj نتیجه دادن rezulto نتیجه
 roboto علم مربوط به روبات‌ها robot.iko روباتی robota روبات (آدم‌آهنی)
 ŝanĝi بدون تغییر sen.ŝanĝa قابل تغییر ŝanĝ.ebla تغییر کردن ŝanĝ.iĝi تغییر دادن ŝanĝi
 skalo بدون مقیاس sen.skale درمقیاس جهان mond.skale بامقیاس laŭskala مقیاس
 spektro طیف‌شناسی spektroskopio طیف‌نما spektroskopio طیف
 stari تک‌ایستا (کلمه‌ی بدون پایانه) sol.star.ivo مستقل، خودایستا mem.stara ایستادن
 teknologio فن‌آوری نانو nano.teknologio مربوط به فن‌آوری teknologia فن‌آوری، تکنولوژی
 ultra ماورای بنفش، فوق بنفش ultra.violo فوق‌العاده ریز ultra.eta ماورای، فوق

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Nanoteknologio espereble fruktodonos en la ..... futuro.
2. Nanoteknologio estas en skalo de ..... kaj molekuloj.
3. Laŭ NASA ..... de nanoteknologio estas antaŭvideblaj post 10-15 jaroj.
4. Unu nanometro estas unu ..... de metro.
5. La grandeco de 3 atomoj estas ..... unu nanometro.

B- Respondu:

1. Kio estas difinoj de nanoteknologio?
2. Kio estas la skalo de nanoteknologio?
3. Kial organizoj kiel NASA interesiĝas pri nanoteknologio?
4. Kio estas fina celo de nanoteknologio?
5. Kio reproduktiĝos pere de nanoteknologio?

C- Skribu:

1. Ĉu nanoteknologio povas havi malbonajn rezultojn?
2. Komparu nanoteknologion kun la ĝisnunaj teknologioj.

Ĉ- Diskutu:

1. Ĉu nanoteknologio ŝanĝos nian ĉiutagan vivadon?
2. Kiel nanoteknologio povus malutili al la homaro?
3. Kiel oni povus malhelpi misuzojn de novaj teknologioj, kiel nanoteknologio?

درس بیست و هشتم: شاعران جدید ایران	
28-a Leciono: Novaj Poetoj de Irano	
	
Forug kaj Sohrab la plej famaj poetino kaj poeto de nuntempa Irano ¹	

Pli novajn poem.formojn oni nomis per diversaj titoloj en mal.samaj lingvoj: blanka poemo, nova poezio, sen.rima poemo, libera verso ktp.

Eble multaj personoj opinias ke la verk.ado de rimaj mal.novaj poemoj estas multe pli mal.facila ol verk.ado de la novaj sen.rimaj poemoj. Tamen, ŝajnas vere ke ankaŭ la malo povas validi. Se ni akceptas ke la poemo – ĉu la mal.nova, ĉu la nova - devas esti agrabla kaj bel.sona por la leg.anto, tiam ni konstatas ke la rimo estas granda helpo al sona bel.ig.ado por la mal.novaj poetoj kaj poemoj. Do oni povas diri ke la laboro de la nova poeto, kiu volas krei belan poemon sen helpo de la rimo, eblas esti eĉ pli mal.facila. La nova poeto devas bel.igi kaj agrabl.igi sian poemon ankaŭ laŭ.sone ne.util.ig.ante la rimon kaj metrikon. Tio certe ne estas ĉies laboro, kaj ĝuste tial ekzistas tro multaj nov.poemoj, kiuj ne tiel plaĉas al multaj homoj. Sekve, nur certaj poemoj de certaj poetoj sukces.iĝis en.iri la eternan trezoron de la beletro.

Nun ni vidu, kiel la poeto povas plaĉ.igi sian verkon sen util.ig.ado de rimoj kaj aliaj poeziaj bel.ig.aĵoj? Eble ili povas plen.umi tion per pli potenca util.igado de aliaj rimadoj, kiel imago, aliteracio, trafaj simil.ig.adoj, metaforoj, k.s.. Sed kio pri la vorta kaj sona estetiko? Kion la nov.poetoj povas fari sur tiu ĉi tereno? Flua vort.ado, bela vort.elekto kaj novaj kun.metoj certe povas helpi multe. Kiel ekz-on, ni konsideru jenan poem.eron de Sohrab Sepehri (1928-1980):

*Ta ynari tyryki byrmidašt
Dyst fyvwareje ĥaheš mišod!
(yz: Sedaje Paje Ab)*

---

¹ Fotoj de interreto.

Ĵus kiam krevis granato
La mano ek.iĝis dezir.fontano!
(el: La Pied.ir.sono de l' Akvo)

En la supraj du mal.longaj versoj, Sohrab tute nov.ece prezentis kelkajn aferojn kune:

1. Li bele kaj trafte simil.igis la ek.krevon de granato al ek.bon.aĵoj okaz.antaj al ni kaj nia vivo.
2. En la dua verso, Sohrab ne nur simil.igis la ek.supr.e.n.iron de la mano al fontano, sed ankaŭ al dezir.fontano, kio mem estas nov.eme bel.ega kun.meto kaj metaforo. Do temas pri trafa du.obla simil.ig.ado kaj metaforo.
3. La homa ekscit.iĝo antaŭ la (natur)favoroj vere delikate kaj nuance estas esprim.ita.
4. La flu.eco de la versoj ne estas neg.ebla, kvankam nek rimo nek ritmo estas util.ig.itaj.

Aŭ, en alia poem.ero, eble kun multe pli da delikat.aĵoj, traf.aĵoj kaj nuancoj, li diris:

Yz ĉe deltyng ŝodi?
Delhoŝiha kym nist:
Mysylyn in ĥorsid,
Kudyke pysfyrda,
Kyftyre an hyfte.
(Yz: Ĝonbeŝe Vajeje Zist)

Pro kio vi trist.iĝis?
Kor.ĝoj.ig.aĵoj ne mal.multas,
kiel ekzemploj: tiu ĉi suno,
post.morgaŭa infano,
ven.ont.semajna kolombo.

(el: La Mov.iĝ.emo de l' Vorto Vivo)

Jam pasis pli ol du.on.jar.cento ek.de kiam Sohrab el.donis sian unuan poem.aron (en 1951). Tiom da tempo sufiĉas por pruvi la sukceson kaj akcept.iĝon de lia poema lingv.aĵo ĉe la persa leg.ant.aro.

Aliaj sukcesaj poetoj de nun.tempa Irano, kiuj jam etern.igis sian nomon en la persa nov.poemo inkluzivas, kiel ekz-ojn, Ferejdun Moŝiri (1926-2000), Forug Farroĥ-zad (1935-1967) kaj Hamid Mosaddeg (1938-1998). Ĉi-sube ni legas du poem.erojn de Forug:

Hyme midanynd, hyme midanynd
Ke myno to yz an roŭzyneje syrde ybus
Baq ra didim
Vy yz an ŝaheje bazigyre dur yz dyst
Sib ra ĉidim.
Hyme mityrsynd, hyme mityrsynd, ymma myno to

Be ĉeraĝo abo ajne pejvystim

Vy nytysidim.

(Yz: Fythe Baq, dyr: Tyvallodi Digyr)

Ĉiuj scias, ĉiuj scias

ke vi kaj mi tra tiu frida apertur' severa

ek.vidis la ĝardenon

kaj de tiu lud.ema branĉo for.de.mana

de.ŝiris la pomon.

Ĉiuj timas, ĉiuj timas, sed vi kaj mi

al.iĝis al la lum.ig.ilo kaj akvo kaj spegul'

kaj ne timis.

(el: La Konkero de l' Ĝarden', en: Alia Nask.iĝo)

* * *

Aja dobare gisovany m ra

dyr bad ŝane ĥahym zyd?

Aja dobare baqĉe-ha ra bynyfŝe ĥahym kaŝt?

Vy ŝymwdani-ha ra

Dyr asmane poŝte pyngere ĥahym gozaŝt?

Aja dobare byr ruje livan-ha ĥahym ryqsid?

Aja dobare zynge dyr myra besuje entezare seda ĥahyd bord?

(Az: Iman Bijavyrim be Aqaze Fysle Syrd)

Ĉu mi de.nove kombos mian har.aron

kontraŭ la vent'?

Ĉu mi de.nove plantos pensojn en la ĝarden'?

Ĉu l' geraniojn

mi metos en l' ĉielon mal.antaŭ la fenestr'?

Ĉu sur l' glasoj mi dancos de.nove?

Ĉu la pord.sonor.ilo de.nove portos min al voĉ.atend.ado?

(el: Ni Ek.kredu la Komenc.iĝon de l' Frida Sezon')

Feliĉe ĝis nun jam traduk.iĝis iom da poemoj de kelkaj nun.tempaj poetoj de Irano en Esper.anton. Ili aperis en inter.naciaj Esper.anto.magazinoj. Esper.eble future pli kaj pli da iran.anoj tradukos ĉef.verkojn de sia riĉa literaturo en la Internaian Lingvon Esper.anton.

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های

akcepti رد کردن mal.akcepti قبول شدن

anemono شقایق دریایی mar.anemono دشت شقایق، شقایق زار anemon.ejo شقایق

apertura روزنه sen.apertura بی‌روزن
 beletr.isto ادبیات beletr.ist.iko علم ادبیات
 branĉo شاخه branĉ.o.riĉa پُرشاخه branĉ.o.planti کاشتن
 doni دادن el.doni منتشر کردن، توزیع کردن el.don.isto ناشر
 eterna ابدی etern.igi جاودانه کردن etern.eco ابدیت
 fakultato دانشکده fakultat.estro, dekanoo رییس دانشکده fakultat.ano (استاد یا عضو دانشکده)
 (دانشجو)
 fontano فواره fontan.etoj کوچک فواره‌های fontan.ego بزرگ فواره‌ها
 frida سرد frido برودت frid.ujo یخچال سرما،
 gor.ĝoja دل خوشی‌ها kor.ĝoj.ig.aĵoj دل خوش، دل شاد kor.ĝoja شاد(مان)
 granato گل انار granat.floro درخت انار granat.arbo انار
 kolombo کبوتر ماده kolomb.ino کبوتری kolomb.ido کبوتر
 kombi آشفته کردن (مو) mal.kombi شانه komb.ilo شانه کردن
 koro دل، از صمیم قلب el.kore قلبی kora قلب، دل
 krevi تر کیده(شده) krev.ita ترکاندن krev.igi ترک krevo ترکیدن
 licenci کارشناس licenci.ulo کارشناس شدن licenci.igi ليسانس، کارشناسی
 literaturo ادبی bel.literatura, beletra تاریخ ادبیات literatur.historio نوشتجات ادبی
 ludi بازی گر lud.anto بازی گوش lud.ema بازی کردن
 lumo آفتاب، نور خورشید sun.lumo چراغ lum.ig.ilo روشن کردن lum.igi نور
 majstro شاه کار majstr.o.verko استادان majstre استاد majstro
 penseo نهال بنفشه pense.ido بنفشه زار pense.ejo بنفشه
 planto کاشت plant.ado کاشته شده plant.ita کاشتن planti گیاه
 poemo کتاب شعر poem.libro مجموعه‌ی شعر (دیوان) poem.aro شعر
 poeto علم شاعری poet.iko شاعره poet.ino شاعر
 poezio منظوم poezia نوشته‌ی منظوم poezi.aĵo نظم (شعر)، شعروشاعری poezio
 prozo به نثر درآوردن proz.igi نثرنویس proz.isto نوشته‌ی نثر proz.aĵo نثر
 robaio (مجموعه‌ی) رباعیات robai.aro (شاعر) رباعی‌سرا robai.isto رباعی robaio, robajo
 severa ملایمت، تساهل mal.severa ملایم، متساهل mal.severa عبوس، سخت‌گیر severa
 sonori زنگ درب pord.sonori زنگ sonor.ilo صدای زنگ sonori دادن زنگ
 spegulo منعکس شدن spegul.igi منعکس کردن speguli آینه

sufiĉa ناکافی، کم به اندازہ ی کافی suficĉe کافی، بس، مکفی، بسنده
sukceso شکست خوردن mal.sukcesi موفق شدن sukcesi موفقیت
tempo هم زمان، هم عصر، معاصر sam.tempa کنونی، معاصر nun.tempa زمان، وقت
trista حزن، اندوه trist(ec)o غمگین ساختن trist.igi غمگین
universitato دانشگاهی (دانشجو یا universitat.ano رییس دانشگاه universitat.estro دانشگاه استاد)
(استاد)

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Multaj homoj kredas ke verki riman poemon, estas pli malfacile ol verki ..... poemon, tamen ankaŭ la malo eblas veri.
2. Rimo kaj ritmo multe helpas al la ..... de la klasika poemo.
3. En la nova poemo, la poeto devas prezenti belan poemon ..... utiligado de rimo kaj ritmo.
4. Jam pasis pli ol ..... ekde kiam Sohrab Sepehi eldonis sian unuan poemaron.

B- Respondu:

1. Kio estas la novpoemo?
2. Kio konsistigas la malnovan poemon forme?
3. Ĉu en la nova poemo ekzistas rimo?
4. Kiel la novaj poetoj beligas sian verkon sen la rimo?
5. Ĉu ĝis nun la poemoj de nuntempaj poetoj iranaj tradukiĝis en Esperanton?

C- Skribu:

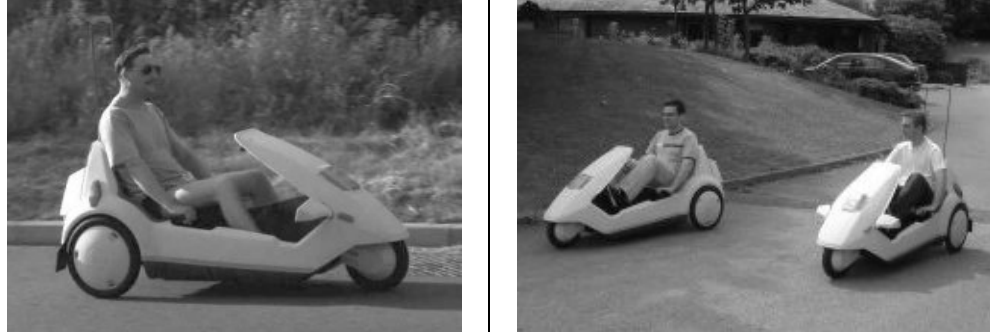
1. Kion vi preferas: (senriman) novan aŭ (riman) malnovan poemon?
2. Trauku Esperanten persan poem(er)on, kiu plaĉas al vi.

Ĉ- Diskutu:

1. Kio estas pli malfacila: tradukado de rima aŭ senrima poemo?
2. Kio estas pli facile: traduki prozon aŭ poezion?
3. Imgu ĉiuj poemoj de la mondo tradukiĝis en Esperanton. Kiajn efikojn kaj rezultojn tio havas?
4. Kio povas malfaciligi la kompreniĝon de tradukita poemo por la ali-naciaj legantoj?

درس بیست و نهم: خودروی برقی

29-a Leciono: C5 kaj Segway

C5 invent.ita jar.dekojn antaŭe, tamen ankoraŭ aspektas moderna¹

Kvankam ĉiuj scias ke elektro kaj elektraj iloj kaj vetur.iloj ne poluci.igas la medion – almenaŭ ne tiom, kiom la petrolaj motoroj kaj vetur.iloj faras - tamen oni ne scias kial ankoraŭ furoras vetur.iloj, kies potenco.forto estas fosiliaj brul.aĵoj, kiuj ja estas unu el la plej poluci.igaj substancoj en la mondo.

Feliĉe jam ekzistas rimedoj por produkti elektron pere de tre diversaj fontoj, kiel riveroj, mar.ondoj, ventoj, kaj eĉ sun.lumo. Teorie la homo povas konstrui sen.nombrajn bar.aĵojn laŭ.longe de riveroj por est.igi elektron pere de generatoroj, aŭ ekspluati potencialan energion de la maroj, oceanoj, ventoj kaj la suno por hav.igi al si elektran potencon. Tiel eble ĉiuj vetur.iloj povos funkcii per elektro anstataŭ per fosiliaj brul.aĵoj, kaj sekve ni ĝuos multe pli puran aeron en niaj urboj, kaj ĝenerale sur la tera globo.

Planoj por elektraj vetur.iloj jam ne mal.multis. Ĉi tie ni traktas unu faman el ili, nom.ata C5. Ĝi eble estis turno.punkto en la industrio de elektraj vetur.iloj, ĉar unu.a.foje en la mondo, elektra vetur.ilo estis produkt.ata fabrike en komerca skalo. Certe nun, sekve de la teknologiaj progresoj, oni povas – kaj jam povis – desegni kaj fabriki multe pli bonajn kaj pli progres.intajn vetur.ilojn. Segway (elp. Segŭej), el.pens.ita de usona invent.isto Dean Kamen (elp. Din Kamen) estas klara ekzemplo ĉi.rilate: du.rada person.trans.port.ilo, kiu aŭtomate sin tenas vertikale pere de giroskopaj kaj premaj sens.iloj kaj sen ĉia mekanika pedalo aŭ konduk.ilo, povas ek.voji, halti kaj konduk.iĝi per etaj movoj aŭ premoj de la konduk.istaj korpo kaj membroj.²

¹ Fotoj de interreto.

² De interreto.

	
<p>Dean Kamen sur sia invent.ita vetur.ilo Segway</p>	<p>Segway estigas hom-skalan rapidon kaj medion</p>

Jen ni vidu kiel ret.paĝo³ prezentas C5-on:

“Sinclair C5 (elp. Sinkler Si-fajv) unue estis lanĉ.ita en Brit.io la 10-an de januaro 1985. Kre.ita per la nov.en.konduk.isto kaj invent.isto kavaliro Clive Sinclair (elp. Klajv Sinkler), plej fama pro siaj ZX80 kaj ZX81 personaj komput.iloj de 1980, la C5 estis revolucia elektra vetur.ilo pez.anta nur 45kg (kun baterio). La vetur.ilo uzis 15kg-an plumbo.acidan baterion, kiu funkci.igis 250-vattan elektran motoron de Hoover (elp. Huver) kiu similas al tiuj trov.eblaj en lav.maŝinoj. Ĉar C5 estis kre.ita laŭ la 1983-a Regul.aro por Elektron.ike Help.ata Pedalo.Ciklo, ĉi tio dekretis ke la povo de vetur.ila motoro ne povis superi 250 vattojn. Tio donis al C5 maksimuman rapid.econ de 24 km en horo kun asert.ita 32 km per ĉiu baterio-ŝargo.

La vetur.ilo ankaŭ havis pedalojn por ekstra helpo supren al montetoj. La korpo de la C5 estis far.ita el mem.kolora mal.peza poli.propil.eno. La vetur.ilo estis 76cm larĝa, 76cm alta kaj 175cm longa. Ek.de la unua tago de lanĉo, Sinclair C5 estis celo de kontinuaj atakoj de la amas.komunik.iloj, kiuj kritikis ĝin por multaj kialoj kaj diris ke oni devus mal.permesi ĝin. La ĉefaj kialoj estis tio, ke pro ĝia mal.alta vid.ebl.eco sur la vojo, ĝi ne povus esti vid.ebla facile per aliaj vetur.antoj, ĉi tio ankaŭ mal.fermis la debaton pri tio ke C5-istoj estas ĉe la sama nivelo kiel el.las.tuboj de pli grandaj vetur.iloj kaj en.spiras ilian haladzon.

³ De interreto. (Kun danko al Roy Woodward por permesi al la TTT-ejo uzi ĉi tiujn fotojn de lia ret.ejo.)

Krom tio, ankaŭ la potenco de C5 estis kritik.ita ĉar estis deklar.ite, ke ofte dum sen.de.penda el.provo la vetur.ilo apenaŭ povis supr.e.n.iri mont.eton sen helpo de pedalo. Estis ankaŭ asert.ite ke la vetur.ilo nur iam povis iri proksimume 16 km per unu baterio.ŝargo kaj ne la 32 km specif.itan per Sinclair. En iuj kazoj ĉi tio estis redukt.ita al 9.6 – 11.8 km vintre ĉar la mal.varmo mal.pli.igis la baterian povon. Alt.vid.ebla masko estis hav.ebla por la C5 kiel laŭ.vola al.don.aĵo, kvankam multaj asertis ke ĝi devus esti norma. Malgraŭ la plej.multo de ĉi tiuj asertoj far.itaj de la amas.komunik.iloj kondamn.ataj la vetur.ilon, RoSPA⁴ deklaris ke ili ŝatis C5-on kaj ke ĝi ne devus esti mal.permes.ita.

Kiel rezulto de ĉi tiuj problemoj Sinclair rapide ek.havis mal.bonan reputacion, kaj intereso en la vendoj mal.pli.igis. La vetur.ilo estis originale plan.ita kiel varo per-poŝte mend.ebla kaj ĝi estis ankaŭ vend.ata sur la ĉef.strataj elektr.ikaj vend.ejoj. Pro la manko de vendoj, prezoj falis al nur £199 de la antaŭa £399, cel.ante for.vendi stor.itojn. En la 15-a de oktobro 1985 kavaliro Clive Sinclair anoncis, ke Sinclair Vehicles (Sinkler Vetur.iloj) estis oficiale trans.don.ita al la manoj de la ricev.into antaŭ kvar tagoj kaj produkt.ado de C5 ĉesis. Poste Sinclair mal.kaŝis planojn ke eble ili modif.us aferojn por produkti C10 (du.sid.eja versio) kaj C15 (kvar.sid.eja versio).”

Esper.eble en proksima futuro, pli novaj vetur.iloj elektraj, kiel Segway, estos pli sukcesaj kaj bon.ven.ig.ataj ol C5.

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های

aserti اظهار شده، ادعا شده aserto اظهار ادعا کردن، اظهار کردن
 atako ataki به حمله کردن، atak.anto مهاجم حمله کننده،
 bari سدکننده bar.anta سدشده bar.ita سد bar.aĵo سد مانع bar.ilo سد کردن
 bruli سوخته(شده) brul.ita سوزاندن brul.igi سوخت brul.aĵo سوختن
 debato بحثکننده debat.anto مورد بحث قرار دادن debati بحث
 dekreto مربوط به فرمان dekreta دستور دادن dekreti فرمان، دستور
 elektro متخصص یا تکنسین برق elektristo با برق elektre برقی elektra برق
 fabriki کارخانه در کارخانه fabrike ساختن در کارخانه fabriki

⁴ Royal Society for the Prevention of Accidents (Reĝa Societo por la Prevent.ado de Akcidentoj)

fosilio (لايهی) دربردارندهی فسیل fosili.hava فسیل شدن fosili.iĝi فسیلی fosilia فسیل fosilio
 generatoro مربوط به مولد generatora با مولد generatore مولد برق، ژنراتور generatoro
 giroskopo با ژيروسکوپ giroskope ژيروسکوپي giroskopa ژيروسکوپ giroskopo
 haladzo مسموم شدن با گاز haladz.iĝi (گاز) مسموم کننده haladza گاز سمی haladzo
 halti ایستگاه اتوبوس bus.halt.ejo ایستگاه hal.tejo توقف کردن halti
 kaŝi مخفی گاه kaŝ.ejo آشکار کردن mal.kaŝi پنهان شدن kaŝ.iĝi پنهان کردن kaŝi
 kavaliro مربوط به شوالیه kavalira مقام شوالیه‌ای kavalir.eco شوالیه کوالیر kavaliro
 komerco تاجر، بازرگان komerc.isto تجارت کردن komerci تجاری komerca تجارت komerco
 kondamni محکوم (شده) kondamn.ita محکوم کننده kondamn.anta محکوم کردن kondamni
 konduki مدخل، مقدمه en.konduko فرمان konduk.ilo راننده konduk.isto هدایت کردن konduki
 korpo جسمانی، تنی korpa بخش بدن، عضو korp.o.parto بدن، بدنه korpo
 kritiki غیر قابل انتقاد ne.kritik.ebla انتقاد کننده kritik.anto انتقاد کردن kritiki
 lavi شست و شو lav.ado ماشین لباس شویی lav.maŝino شستن lavi
 maksimumo حداکثر (قید) maksimume حداکثر (صفت) maksimuma حداکثر (اسم) maksimumo
 membro عضویت membr.eco عضو شدن membr.iĝi اعضا membr.aro عضو (بدن) membro
 mendi برگی سفارش mend.ilo قابل سفارش mend.ebla سفارش دادن mendi
 modifi تغییر دهنده modif.anto تغییر داده شده modif.ita جرح و تعدیل کردن، تغییر دادن modifi
 monto رشته کوه، سلسله جبال mont.o.ĉeno کوهستان mont.aro تپه mont.eto کوه monto
 motoro موتوریزه کردن motor.izi موتور دیزل dizel.motoro موتور motoro
 ondo موج ond.anta طول موج ond.o.longo موج دریا mar.ondo موج ondo
 pedalo پدال گاز gas.pedalo پا زدن، رکاب زدن pedali رکاب، پدال pedalo
 peza کمی سنگین pez.eta سنگین بودن pezi سبک mal.peza سنگین peza
 plumbo سربی-اسیدی plumb.o.acida سربی plumba سربی plumbo سرب plumbo
 porti وسیله‌ی نقلیه trans.port.ilo انتقال دادن trans.porti حمل کردن porti
 premo تحت فشار قراردادن sub.premi غلطک rul.prem.ilo فشار دادن premi فشار premo
 regulo به‌طور مرتب regule با قاعده regula قواعد regul.aro قاعده regulo
 reputacio بدوجهه mal.bon.reputacia خوش‌وجهه bon.reputacia وجهه، آبرو reputacio
 ŝargi دشارژ شدن، خالی شدن mal.ŝarg.iĝi شارژ شدن ŝarg.iĝi شارژ ŝargo شارژ کردن ŝargi
 sensi حس senso حساس sens.iva محسوس sens.ebla حس‌گر sens.ilo حس کردن sensi
 teni مخزن، ظرف نگاه‌داری ten.ujo محل نگاه‌داری ten.ejo دسته ten.ilo نگه داشتن teni

turni چرخیدن turn.o.punkto چرخش نقطه‌عطف، چرخیدن
vojo در نیمه‌ی du.on.voje سر راه، در راه، در مسیر sur.voje به راه افتادن ek.voji راه رفتن vojo راه
راه

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Teorie la homo povas produkti ..... pere de tre diversaj energifontoj.
2. Fosiliaj brulaĵoj multe pli ..... la medion ol la elektro.
3. Kelkaj rimedoj por estigi elektron estas ventoj, ..., ... kaj
.....
4. Segway estas ..... persontransportilo, kiun inventis ..... el
.....
5. C5 estis ..... en la industrio de elektraj veturiloj

B- Respondu:

1. Kiel oni povas produkti elektron?
2. Kio estas diferenco inter elektro kaj fosiliaj brulaĵoj?
3. Kial C5 povas imagiĝi kiel turnopunkto en la industrio de elektraj veturiloj?
4. Kio estas nova rilate al Segway?
5. Kiu estas inventinto de C5, kaj kio estis liaj pli antaŭaj inventoj?

C- Skribu:

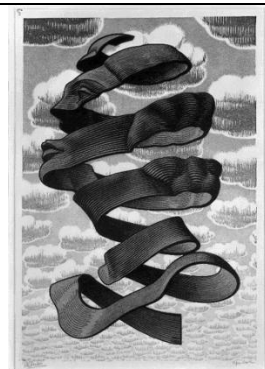
1. Priskribu veturilon C5.
2. Priskribu veturilon Segway.
3. Priskribu vian idealan veturilon.

Ĉ- Diskutu:

1. Kial ankoraŭ ne furoras elektraj veturiloj, sed petrolaj?
2. Kiu estas pli utila: C5 aŭ Segway? Kie? Por kio?
3. Kiel ni povas helpi al ekuzado de elektraj veturiloj kiel C5 kaj Segway?

درس سي ام: بدن انسان

30-a Leciono: La Homa Korpo

M.C. Escher (1898-1972), elp. Eŝer, nederlanda ilustr.isto kaj majstro pri Op Arto (Optika Arto), diris: “Por esti paca kun tiu ĉi stranga vivo; por akcepti tion, kion ni ne komprenas; por atendi kviete tion, kio pri. atendas nin, vi devas esti pli saĝa ol mi estas.”¹

La homa korpo eble estas la plej evolu.inta biolog.ia korpo en la naturo. Tion pleje pruvas la homa kapalo voj.iri nur per du piedoj sen helpo de la manoj. Ankaŭ la homaj manoj estas tre fleks.eblaj kaj povas fari tre diversajn kaj mult.nombrajn poziciojn por plen.um.ado de variaj taskoj. Ĉi.rilate situ.iĝo de la dik.fingro kontraŭ la aliaj fingroj helpis multe, kaj diferenc.igas la homan man.formon dis.de la manoj de simioj.

Tamen en la homa korpo sen.dube la cerbo estas la plej kompleksa kaj evolu.inta parto. Ĝi funkcias ege rapide kaj vere vaste. Por percepti tion, nuntempe oni komparas la rapidon de daten.proceso de la cerbo kun tiu de la plej novaj komput.iloj. Ekz-e en plej multaj ŝak.ludoj okaz.intaj inter la homo kaj komput.ilo, la homo mat.igis la komput.ilon. Krome, multaj kredas ke eĉ la plej kleraj homoj, kiel famaj scienc.istoj kaj filozofoj ne util.igas la tutan kapablon de sia cerbo, sed nur etan onon de ĝi.

¹ Fotoj kaj citaĵo el interreto.

Multaj scienc.uloj pri la cerbo kaj ties trejn.ado kredas ke ju pli vaste oni util.igas la cerbon, des pli multe ĝi potenc.iĝas kaj kapabl.iĝas. Tial multaj rekomendas ke:

1. Ne tro utiligu viajn kalkul.ilojn, komput.ilojn aŭ not.librojn, sed provu pli labor.igi vian kapon por diversaj taskoj. Tiaj ekzercoj bone trejnas la cerbon.
2. Havu inter.agon, aŭ inter.rilaton parolan kun tiom multe da diversaj personoj, kiom eblas al vi. En inter.parolo la cerbo ne nur okup.iĝas pri aŭd.it.aĵoj kaj dir.ot.aĵoj, sed ankaŭ – konscie aŭ ne konscie – unu.flanke interpretas ĉiajn mov.iĝ.etojn de la mieno kaj korpo de la al.parol.ato, kaj ali.flanke est.igas diversajn pozojn kaj poziciojn en la mieno kaj la korpo de la parol.anto.
3. Plen.umu fizikajn movojn komplikajn rapide, ekz-e ludu volan.ludon (badmintonon) aŭ tablo.tenison (pingponon). Tiaj rapidaj mov.iĝoj vere labor.igas kaj rapid.igas la cerbon.
4. Kreu ion. Kion ajn. En ĉia kre.ado, io, kio ĝis nun ne ekzistis, ek.est.iĝas nur dank' al via imag.povo, kio estas unu el la plej evolu.intaj ecoj de la homa cerbo. Pentr.ado, desegn.ado, verk.ado, skulpt.ado, ... ĉiuj estas bonaj rimedoj por ekzerc.igi vian imag.ivon kaj kre.povon.
5. Provu havi laboron, kiu ne estas nura ripet.ado de sama afero. Eĉ se via laboro konsistas el ripet.ado de la sama(j) ago(j), klopodu plenumi vian laboron ĉiu.foje aliel, ĉiam pens.ante trovi pli bonan vojon por plen.um.ado de la tasko; tiel, vi ankaŭ pli.bon.igos la finan rezulton iom.post.iome.
6. Por plen.um.ado de ĉiu.tag.aĵoj util.igu kiom eble, plej multajn/diversajn korpo.partojn. Ekzemple por skrib.ado, provu skribi per ambaŭ manoj alterne; aŭ ĉe dento.bros.ado, ĉiu.foje klopodu util.igi ambaŭ manojn. Tiel pli da cerb.eroj funkci.iĝas.

La evolu.ado de la homa cerbo multe helpis ankaŭ al la progres.ig.ado de la homa lingvo, tiel ke nun la plej komplika kaj preciza lingvo inter ĉiuj animaloj apartenas al la homoj. Samal multaj pas.intaj scienc.uloj disting.igis la homon dis.de aliaj est.aĵoj per la homa parol.kapablo, ekzemple Moŭlana Rumi (1207-1273 p.K.) al.parolis la homon tiel ĉi:

*Ej nateqe byr bamo dyr, ta kej ryvi? Dyr ĥane pyr
Notqe zyban ra tyrk kon, biĉane ŝo, biĉane ŝo!*

**Ho parol.ulo! Ĉes.igu iri al pord' kaj tegment', flugu hejme!
Jam for.lasu vi, parolon per.langan, sen.buŝ.igu sen.buŝ.igu!**

کلمه‌ها و ترکیب‌های تازه Novaj vortoj kaj kun.metoj

alterne تناوب داشتن alterni متناوب alterna به‌طور متناوب alterne
 aparteni تعلق (ad)o aparten(.) متعلقات aparten.aĵoj تعلق داشتن aparteni
 atendi غیرمنتظره ne.atend.ita منتظر atend.anta انتظار کشیدن atendi
 buŝo شفاهی، دهانی buŝa بی‌دهان شدن sen.buŝ.igi بی‌دهان sen.buŝa دهان buŝo
 cerbo مغزی، مربوط به مغز cerba به مغز فشار آوردن cerb.umi مغز، مخ cerbo
 dateno داده پردازی daten.proceso پایگاه داده‌ها daten.bazo داده داده dateno
 dento نخ دندان dent.o.fadeno مسواک dent.o.broso دندان دندان dento
 desegni طراح desegn.isto طراحی desegn.ado طراحی کردن desegni
 distingi مشخص، متمایز distinga متمایز ساختن disting.igi تمیز دادن، تشخیص دادن distingi
 evolui درحال توسعه evolu.anta توسعه یافته evolu.inta توسعه یافتن evolui
 ilustr.ita (شده) مصور ilustr.aĵo تصویرگر ilustr.isto مصور کردن ilustr.ita
 imagi غیرقابل تصور ne.imag.ebla قدرت تصور imag.povo, imag.ivo تصور کردن imagi
 interpreti اشتباه تفسیر کردن mis.interpreti تفسیر interpreto تفسیر کردن interpreti
 kalkuli حساب شده kalkul.ita ماشین حساب kalkul.ilo حساب کردن kalkuli
 kapabla قادر بودن به kapabli قادر ساختن kapabl.igi توانایی kapablo قادر، توانا kapabla
 klera (شخص) روشن بین kler.ulo نادان mal.klera روشن بین، دانا klera
 kompari قابل قیاس kompar.ebla مقایسه komparo مقایسه کردن kompari
 komputi محاسبات، پردازش komput.ado کامپیوتر، رایانه komput.ilo محاسبه کردن komputi
 korpo بدنی، تنی korpa قسمت بدن، عضو بدن korp.o.parto بدن korpo
 kredi غیرقابل باور ne.kred.ebla معتقد، مومن kred.anto باور کردن، ایمان داشتن به kredi
 krei خلق شده kre.ita آفریننده kre.anto آفرینش kre.ado آفریدن krei
 kvieti آرامش kviet(.ec)o آرام ساختن kviet.igi به‌آرامی kviete آرام، بی‌سروصدا kvieta
 lango دروغ‌گو fals.langa دارای زبان بُرنده akr.a.langa زبان (عضو بدن) lango
 mati شدن mat.igi مات کردن mat.igi مات بودن mati مات (در شطرنج) mato
 mieno به‌نظر رسیدن mieni چهره‌خوان mien.leg.anto قیافه، چهره mieno
 paroli توانایی حرف زدن parol.kapablo خطاب al.parolo صحبت کردن paroli
 pentri نقاشی pentr.isto نقاشی pentr.ado نقاشی کردن pentri
 plena پُر کردن، کامل کردن plen.igi انجام دادن plen.umi پُر، کامل plena
 preciza دقت preciz(.ec)o تدقیق کردن preciz.igi دقیق preciza

rekomendo توصیه شده rekomend.anto کننده توصیه rekomend.ita
 ripeti تکرار شده ripeta تکراری ripet.ita تکرار کردن ripet.ado
 saĝa ابله، نادان mal.saĝa شخص عاقل saĝ.ulo خردمند saĝa
 ŝako کیش شدن ŝak.iĝi کیش دادن ŝak.igi کیش بودن ŝaki شطرنج
 scienco علمی تخیلی scienc.fikcia عالم scienc.ulo دانشمندی scienc.isto علم، دانش scienco
 simio میمون simii تقلید کردن simi.eska میمون مانند
 skulpti هنر پیکرتراشی skulpt.arto پیکر تراشی skulpt.ado پیکرتراشی کردن
 stranga شخص عجیب strang.ulo چیز عجیب strang.aĵo عجیب (و غریب) stranga
 tegmento مسقف کردن tegmenti اطلاق زیرشیروانی sub.tegmento بام، سقف tegmento
 teniso زمین تنیس tenis.ejo تنیس روی میز، پینگ پنگ tabl.o.teniso تنیس
 utila فواید utiloj بدون فایده sen.utila بهره بردن util.igi سودمند، مفید utila

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. La homa ..... estas tre fleksia.
2. La homa ..... estas la plej kompleksa estaĵo sur la tero.
3. La homa ..... distingigas lin de aliaj animaloj.
4. Ju pli vaste oni laborigas sian cerbon, des pli ĝi .....

B- Respondu:

1. Kio estas la plej evoluinta biologia mekanismo en la naturo? Kial?
2. Kio distingigas la homan manon disde la manoj de aliaj animaloj?
3. Ĉu la homa mano estas la plej kompleksa kaj evoluinta korpoparto?
4. Kiel la homoj distingiĝis per pasintaj scienculoj?
5. Kiel Moŭlana alparolas la homon, kiam volas graviĝi pri la parolkapablo?
6. Ĝis nun kiu pli matigis la alian: ĉu la homo, aŭ la komputilo? Kial?
7. Ĉu la plej kleraj sciencistoj utiligas la tutan kapablon de sia cerbo?
8. Se ni pli multe laborigas nian cerbon, ĉu ĝi pli frue malfortiĝas?

C- Skribu:

1. Kiel ni povas trejni nian cerbon por plipotenciĝi ĝin?
2. Komparu homan cerbon kun la komputilo.

Ĉ- Diskutu:

1. Kio estas pli grava en nia mondo: homa korpo aŭ homa cerbo?
2. Komparu robotojn kun la homa korpo.
3. Ĉu dum la venontaj jarcentoj, nia korpo pli potenciĝos, aŭ nia cerbo?

درس سی و یکم: محیط طبیعی اطراف ما

31-a Leciono: Nia Natura Medio

Unu arbo dum 50 jaroj produktas po \$31,250 da oksigeno, po \$62,000 da aer-polucia kontrolo, kaj re.trov.igas po \$37,500 da akvo.¹

En multaj kulturoj kaj lingvoj oni nomas la naturon “la patr.ino naturo”. Ĉiuj viv.ant(aĵ)oj ŝuldas sian ek.est.iĝon, kreskon kaj vivon al la naturo. En la moderna mondo, la homoj pli kaj pli for.iĝis de la naturo, viv.ante en industriaj kaj ali.specaj urboj. Tamen en la lastaj jar.dekoj oni konvink.iĝis pri mal.utilaj rezultoj de tia viv.ado for de la naturo en la poluci.itaj urboj. Oni komencis por.naturajn mov.adojn kaj trans.igis poluci.fontojn – ĉefe la fabrikojn – el la urbo(centro)j. La urboj far.iĝis pli kaj pli verdaj. En multaj urb(eg)oj oni mal.permesis trafikon de la aŭtoj en la plej densajn partojn de la urboj.

Nun plej multaj homoj, sopir.ante la naturon, deziras pas.igi sian ferian tempon en parkoj kaj ekster.urbaj kamp.aroj. La loĝ.ado en urb.egoj jam ne estas plaĉa por multaj, kiuj mal.ŝatas poluciojn aerajn, akvajn, sonajn, ktp.

La naturo estas unu ne.dis.er.ig.ebla tut.aĵo. Tial oni devas konsideri ĝin kiel integran sistemon. Laŭ la Teorio de Sistemoj, ĉiuj grandaj kaj mal.grandaj sistemoj kaj (sub)sistem.eroj inter.agas unu kun la alia kaj forte de.pendas unu de la alia. Do ankaŭ ĉiuj eroj de la naturo inter.de.pendas kaj inter.agas. Ĉia granda aŭ eĉ mal.granda ŝanĝo en unu natur.ero povas efiki aliajn natur.aĵojn. Laŭ unu dis.divid.maniero la naturon ĉefe konsist.igas:

1. La fizikaj elementoj, kiel la tero, montoj, aero, akvo ktp.
2. La vivantaj estaĵoj, kion konsistigas la homo kaj la bestoj de plej grandaj kiel balenoj kaj elefantoj ĝis mikroskopaj viv.formoj.
3. La plantoj, kiel arboj, herboj, fungoj ktp.

---

¹ Fakto de interreto, fotoj de Kiŝ.insulo far Niku Mamduhi.

Nutr.aĵ.ĉeno

Laŭ la koncepto de nutr.aĵ.ĉeno, la plantoj nutras sin per la akvo, la mineraloj en la akvo kaj en la tero, kaj la sunlumo; herbo.voraj bestoj kiel gazeloj kaj ŝafoj manĝas plantojn; kaj karno.voraj bestoj, kiel la leonoj kaj leopardoj manĝas la gazelojn kaj aliajn herbo.vorajn bestojn; post.restaĵoj de la manĝ.itaĵoj bestoj putras kaj kiel sterko preparas la teron por kresk.ado de la plantoj kaj tiel la natur.aĵoj ĉene inter.lig.iĝas en la naturo. Homa inter.veno povas tre facile mal.bon.efiki sur la nutr.aĵ.ĉeno kaj mal.util.igi la naturon grand.skale. Ekzemple, se la homo mal.pur.igas lagon, la plantoj, kiuj kreskas pere de ties akvo, poluci.iĝas kaj sekve de tio, ili aŭ neni.iĝas, aŭ venen.iĝas kaj ĉiu.okaze mal.bon.efikas sur la herbo.voraj bestoj, kiuj nutras sin per ili, ktp.

Bio.divers.eco

Bio.divers.eco estas vari.eco de viv.antaj est.aĵoj kaj iliaj diversaj specioj. Ju pli alta la bio.divers.eco, des pli rest.ema estas la eko.sistemo kontraŭ ĉiaj minacoj mediaj. Do protekt.ado de ĉiuj viv.formoj estas farenda por konservi plej multajn viv.speciojn.

Verŝajnas ke pere de ek.util.ig.ado de ne.fosilia hejt.aĵo en granda skalo – kiel ekz-e sun.energio, hidrogena hejt.aĵo aŭ energi.ĉelo – ni povos okul.frape mal.pli.igi la poluci.ig.adon de la tero. Kiel kon.ate, ek.de la Industria Revolucio ĝis nun la plej ĉefa mal.pur.ig.aĵo de nia medio estis la fosiliaj hejt.aĵoj kaj ties post.rest.aĵoj. Estas tre interese ke pere de fosili.aĵoj – kaj sen brul.igi ilin – oni povas produkti tre tre utilajn, variajn kaj karajn materialojn, tamen bedaŭr.ege ni ankoraŭ for.brul.igas preskaŭ la tuton de ili. Tio, kio est.iĝ.adis dum jar.miloj – kaj preskaŭ ne estos re.ven.ig.ebla – ek.for.brul.iĝas dum nuraj horoj!

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های کلمه‌ها و

baleno balen.ino balen.ido balen.ingo balen.ingo balen.ingo balen.ingo balen.ingo
 bio— bio.divers.eco bio.sfero bio.sfero bio.sfero bio.sfero bio.sfero bio.sfero
 bruli brul.igi brul.aĵo brul.aĵo brul.aĵo brul.aĵo brul.aĵo brul.aĵo
 dividi divid.ato divid.ato divid.ato divid.ato divid.ato divid.ato divid.ato
 ekolog.ia ekologio ekologio ekologio ekologio ekologio ekologio ekologio ekologio
 akosistemo, akosistemo, akosistemo, akosistemo, akosistemo, akosistemo, akosistemo, akosistemo
 ero dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi dis.er.igi

fabriko کارخانه fabriki (در کارخانه) fabrik.aĵo ساخته شده ساختن (در کارخانه)
 fari شایسته‌ی انجام(دادن) far.inda لازم‌الاجرا far.enda قابل انجام far.ebla انجام دادن
 ferio تعطیل feria تعطیلی آخر هفته semajn.fina ferio تعطیلی
 fosilio دارای فسیل fosili.hava فسیل شدن fosili.iĝi فسیلی fosilia فسیل
 fungo مثل قارچ funge قارچ‌شناسی fung.ologio قارچی funga قارچ
 gazelo غزال گون gazel.eska چشم‌غزالی (با چشمانی به‌زیبائی غزال) gazel.okula غزال
 hejti گرمایش hejt.ado بخاری hejt.ilo سوخت hejt.aĵo گرم کردن
 herbo علف خوار herb.o.vora علف هرز herb.aĉo علفزار herb.ejo علف
 hidro— آبی (قادر به فرود روی hidro.plano هیدروژنی، آب‌زا hidro.gena —آبی، آب — hidro—
 (آب)
 industrio صنعت زدایی sen.industri.ig(.ad)o صنعتی کردن industri.igi صنعت
 kara شخص عزیز (خانم) kar.ul.ino شخص عزیز kar.ulo گران، عزیز
 konvinka متقاعد کردن konvinki متقاعد شدن konvink.iĝi متقاعدکننده
 lasi اجازه‌ی ورود دادن به en.lasi جا گذاشتن، ترک کردن for.lasi رها کردن، گذاشتن
 ligi به‌هم پیوستن inter.lig.iĝi بسته شدن، پیوستن lig.iĝi (با چیزی یا به چیزی) بستن
 medio محیطی media حفاظت از محیط medi.protekt.ado محیط (زیست)
 naturo درجهت طبیعت por.natura چیزهای طبیعی natur.aĵoj طبیعت
 nutri تغذیه‌کننده nutr.anta زنجیره‌ی غذایی nutr.aĵ.ĉeno غذا nutr.aĵo تغذیه کردن
 pasi گذشته pas.int(.ec)o عابران pas.antoj (preter.)pas.igti گذراندن pas.igi گذشتن
 polucio آلودگی زدایی sen.poluci.igo آلوده شدن poluci.iĝi آلودگی
 prepari آماده سازی o(.ad)prepar آماده شدن prepar.iĝi آماده کردن
 protekti حفظت شده، محفوظ protekti.ita حفاظت protekt.ado محافظت کردن protekti
 revolucio انقلاب کردن در revolucii انقلابی revolucia انقلاب
 rezulto بی‌نتیجه sen.rezulta نتیجه داشتن rezulto باعث شدن rezult.igi نتیجه
 sistemo نظام‌مند، سیستماتیک sistema زیرنظام، زیرسیستم sub.sistemo نظام، سیستم
 sopiri با دل‌تنگی sopire دل‌تنگی sopiro دل‌تنگ بودن برای
 specio مربوط به گونه specia زیرنوع، زیرگونه sub.specio نوع، گونه (حیاتی)
 sterko کوددهی sterk.ado کود دادن sterki کود
 ŝuldi مدیون ساختن ŝuldi.igi مدیون ŝulda مدیون ŝuldo مدیون بودن به
 trovi باز یافته(شده) re.trov.ita باز یافت کردن re.trov.igi باز یافتن re.trovi یافتن

urbo شهر urb.ego کلان شهر urb.eto شهرک urb.o.domo شهرداری
veneno مسموم شدن iĝi veneni مسموم کردن veneni مسموم، زهر
veni قابل باز آوردن inter.veni دخالت کردن inter.veno مداخله re.ven.ig.ebla
vivo سرشار از زندگی viv.antoj جانداران viv.o.plena زندگی، حیات
vori گوشت خوار karn.o.vora علف خوار herb.o.vora خام خوردن

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. La patrino de ni ĉiuj estas la .....
2. La plej ĉefaj naturaĵoj estas: la ....., la ....., kaj .....
3. Ĉiuj ..... ŝuldas sian vivon al la naturo.
4. En la moderna erao la homoj vivis en ..... urboj, tamen poste ili deziris reiri al la naturo kaj naturaĵoj.
5. La ..... urb(eg)oj ne estas bonaj por homa loĝado.

B- Respondu:

1. Kio estas la naturo?
2. Kio konsistigas la naturon?
3. Kiel la homoj detruas la naturon?
4. Kiel ni povos savi la naturon?

C- Skribu:

1. Kiel vi dezirus ĝui la naturon?
2. Komparu bonajn kaj malbonajn efikojn de la naturo por la homaro.
3. Ĉu en la naturo ekzistas malbelaj koloroj?

Ĉ- Diskutu:

1. Kio estas pli grava en la naturo: vivantaĵoj aŭ senvivaj elementoj?
2. Kio malutilas al la naturo?
3. Ĉu ni povos savi la naturon (de danĝeroj, kiujn ni mem estigis kontraŭ ĝi)?

درس سی و دوم: فیلها

32-a Leciono: La Elefantoj

La elefantoj, kiel la plej grandaj bestoj sur la tero, estas tre interesaj mam.uloj divers.aspekte.¹

Foje oni demandis fam.ulon kio estas la plej interesa besto por li. Responde li diris ke lia prefer.ata besto estas la elefanto, kaj poste li esprimis multajn kialojn kaj faktojn por sia elekto. Ĉi tie ni legas tre interesajn faktojn, kio estas trov.ebla sur al.loga ret.paĝo pri la elefantoj.²

Kio estas la diferencoj inter afrikaj kaj aziaj elefantoj?

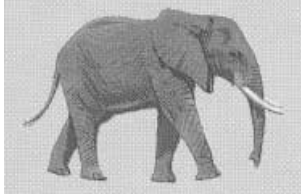
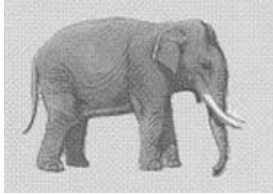
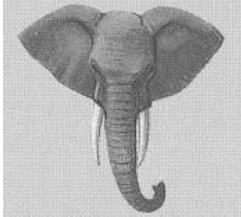
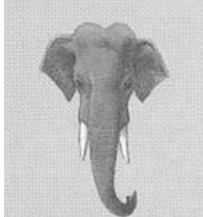

Kiam vi rigardas de proksime, vi povas vidi, ke ekzistas grand.ega diferenco inter la afrika kaj la azia elefantoj. Efektive ili similas unu la alian nur de mal.proksime laŭ la ekster.aĵo. Ambaŭ estas grandaj, havas rostron, voston kaj parte dent.egojn. Tamen la genetikaj diferencoj inter afrika kaj azia elefantoj estas tiom grandaj ke ili efektive ne povas esti inter.bred.itaj.

La sola kon.ata inter.bred.ito de afrika kaj azia elefantoj nask.iĝis en la zo.ologia ĝardeno de Chester (elp. Ĉeste) en 1978. La vir.elefant.ido "Motty" (elp. Mati) mortis, du semajnojn post la nask.iĝo, malgraŭ intensaj fleg.ado kaj pri.zorgo. Ĝia patro estis la afrika vir.elefanto "Jumbolino" (elp. Ĝambolino) kaj ĝia patr.ino estis la azia elefant.ino "Sheba" (elp. Ŝiba). Por pli da detaloj pri Motty bon.vole rigardu al ret.paĝo (serĉu en inte.reto).

Sur la post.paĝa tabelo, la aziaj kaj la afrikaj elefantoj estas kompar.itaj divers.vid.punkte. Kiel vid.ote, kvankam ambaŭ estas tre similaj mult.aspekte, tamen post pli atent.ema rigardo, oni povas facile distingi ilin unu de la alia.

¹ Fotoj de interreto.

² Serĉu en interreto.

Kompar.ado	Afrika elefanto (<i>Loxodonta africana</i>)	Azia elefanto (<i>Elephas maximus</i>)
Iliaj formoj		
Pezo	4000-7000 kg	3000-6000 kg
Ŝultra alto	3-4 metroj	2 – 3.5 metroj
Haŭto	Pli sulka	Pli glata
Nombro de ripoj	Ĝis 21 paroj	Ĝis 20 paroj
Plej alta punkto	Sur la ŝultro	Sur la dorso
Oreloj	Pli grandaj, atingas sur la kolon	Pli mal.grandaj, ne atingas sur la kolon
Formo de la dorso	Konkava	Mal.kava aŭ rekta
Formo de la ventro	Diagonale mal.supren en la direkto al la mal.antaŭaj kruroj	Aŭ preskaŭ rekta aŭ kava en la mezo
Formo de la kapo	Sen el.star.aĵoj sur.kape, ne kav.eto frunte	Kun el.star.aĵoj sur la supro de la kapo, frunto kav.et.hava
Iliaj kap.formoj		
Dent.egoj	Ambaŭ seksoj havas ilin. Pli grandajn havas la viroj.	Viroj en multaj kazoj havas dent.egojn. Vir.inoj havas nur tre etajn aŭ neniajn dent.egojn.
Manĝ.aĵo	Plej.parte folioj	Plej.parte herboj
Rostro	Kun pli da ringoj, mal.pli firma	Kun mal.pli da ringoj, pli firma
Rostr.o.pinto	kun du fingroj	Kun unu fingro
Iliaj rostr.o.formoj		
Pied.ungoj	Antaŭa piedo 4 aŭ mal. ofte 5. Mal.antaŭa piedo 3 aŭ mal. ofte 4.	Antaŭa piedo 5. Mal.antaŭa piedo 4 aŭ mal. ofte 5.

Ĉu Elefantoj povas naĝi?

Kiel ĉiuj mamuloj (escepte de homoj kaj simioj, kiuj devas lerni la naĝadon), la elefantoj estas tre bonaj kaj senlacaj naĝistoj. Elefantoj movas ĉiujn kvar kruojn por naĝi kaj tiel ili povas moviĝi en la akvo tre rapide. Ilia granda korpo estas sufiĉe flosadon, dum la rostro agas kiel spiradotubo.

Elefantoj plejparte naĝas kun vizaĝo supre kaj buŝo malsupre de la akvosurfaco. Ili spiras tra sia rostro, kiun ili uzas kiel spiradotubon. Ĉi tiuj fortaj bestoj povas naĝi longajn distancojn sen problemoj. Ekspertoj supozas, ke elefantoj iam naĝis de Suda Hindio al Srilanko kie ili ekloĝis. Precipe junaj elefantoj amas la naĝadon kaj plonkadon. Ili "batalas" kontraŭ la ondoj, kaj plaŭdigas la akvon. Ili estas ankaŭ senlacaj plonkistoj.

Kiel elefantoj komunikas?

Ĉar elefantoj loĝas en gregoj, ili bezonas diversajn rimedojn por reciproka komunikado. La rostro, la oreloj, la vosto, korpolingvo kaj kompreneble ankaŭ la voĉo estas iuj el la rimedoj por ilia komunikado.

La pozicio de la rostro povas esti aŭ defenda aŭ minaca. Ĉiokaze elefantoj ankaŭ povas tuŝi kaj flari per la rostro. Tiel ili konstatas kie alia elefanto ĵus estis, kion ĝi manĝis kaj kiel ĝi fartas.

Ĉar elefantoj havas aktivan Jakoborganon (*organum vomeronasale*), ĝuste kiel la rampuloj havas, ili estas kapablaj senti kaj analizi malgrandajn erojn de odoraj substancoj en la aero. Ekzemple virielefanto per sia flarado povas kompreni ĉeeston de elefantino dum certaj tempoj.

Frapado de la oreloj povas esprimi ekscitiĝon kaj ĝojon. Siavice, la frapado de la oreloj kontraŭ la haŭto povas esti aŭdebla. Ĉi tiu sono kaŭzas ke aliaj elefantoj pintigu siajn orelojn kaj ekkontaktu kun la unua elefanto. Tamen en varma vetero, elefantoj uzas siajn orelojn unavice por malmalvarmigi sin.

Malantaŭe, la vosto ofte servas kiel tuŝsensilo. Per sia vosto la elefantoj esploras parton de sia ĉirkaŭaĵo, kio estas ekster ilia rekta vido. Jen kiel ili certigas ke ili havas ĉiujn necesajn informojn pri sia distanco de aliaj membroj de la grupo kaj de la proksimaj mediaĵoj.

Uzante ambaŭ siajn voĉojn kaj aŭdon, elefantoj povas komuniki reciproke trans grandaj distancoj. Elefantoj, kiuj konas unu la alian, salutas reciproke per relative laŭtaj bruoj, kio rememorigas onin pri funkciiganta dizelmotoro. Elefantidoj krias laŭte por siaj patrinoj kiam ili eksentas sin perditaj. Maltrankvilaj, atakantaj kaj atakataj elefantoj trumpetas.

Kio estas infra sono?

Nun ni ankaŭ scias tion, ke elefantoj konversacias trans grandaj distancoj uzante infra-sonon. Homoj ne povas aŭdi ĉi tiujn malaltfrekvencajn sonojn. Homaj oreloj povas aŭdi sonojn kun frekvenco de 20 ĝis 20,000 hercoj. Elefantoj, tamen, ankaŭ povas esti ĝis sonojn en la gamo de 14 - 24 hercoj, kun volumeno de 85 ĝis 90

deci.beloj. Tio estas grave pli laŭta ol la bru.nivelo, kiun homa konversacio produktas, nome ĉirkaŭ 65 deci.beloj.

Per tiaj energiaj son.ondoj, elefantoj povas komuniki reciproke ĝis distanco de pluraj kilo.metroj. Tamen, kiel la Svisa ĵurnalo *NZZ am Sonntag* raportis (2 Marto 2003), la esplor.istoj ĉe la Universitato de Sussex (elp. Saseks) en Brighton (elp. Brajtn) kaj la Amboseli Elefanto.Esplora Projekto jam el.trovis, ke infra.sono ver.ŝajne ne estas tiel grava por la elefantoj ('Animal Behaviour', Vol. 65 p. 317). Iliaj kontakt.o.vokoj al parencoj aŭ amikaj gregoj trans longaj distancoj en.havas la plej gravajn informojn en frekvenc.gamo, kiun ankaŭ ni povas aŭdi. Elefantoj povas tiel re.koni ĝis 100 individuojn pere de iliaj voĉoj. La maksimuma distanco de tiuj informoj en tia socia voko estas nur 2.5 km. Ĝis nun oni supozis, ke la elefantoj inter.ŝanĝas informojn trans distancoj ĝis 10 kilo.metroj.

La biologoj observis 1700 elefantojn en Amboseli Nacia Parko, Kenjo, dum multaj jaroj kaj registris iliajn voĉojn. Kiam ili aŭd.igis la registr.itajn voĉojn, la elefantoj re.agis al registr.itaj voĉoj de siaj bone kon.ataj elefant.amikoj per ek.flari la aeron per siaj rostroj, don.ante respondon en la direkto de la laŭt.ig.iloj.

La esplor.istoj supozas ke la infra.sonaj frekvencoj estas simple kre.itaj ene de la elefantaj laringoj pro la besta grand.eco kaj ne uz.iĝas por komunik.ado. Ili diras ke la rostro povas amplifi aŭd.eblajn sonojn, kiuj estas pli gravaj por 'long.distancaj vokoj'.

Ĉar elefantoj estas ĝenerale tre kvietaj bestoj, ne estis facile registri iliajn voĉojn. Elefantoj ofte respondas al ne.kutimaj okaz.aĵoj kun kri.egoj kaj fajfoj. Ĉi.kaze la ne.kutima okaz.aĵo estis elefanto.prizorg.anto danc.anta rokenrolon kun la puŝ.ĉaro.

	<p>La aŭtoro de la ret.paĝo pri elefantoj, George Frei (elp. Ĝorgĝ Frej). La foto estas far Carlo Cathomen (elp. Karlo Katomen). Dankon al George, kiu permesis ke materialo de lia ret.paĝo aperu en tiu ĉi lerno.libro.</p>
---	---

Novaj vortoj kaj kun.metroj تازه ترکیب‌های

Afriko أفريقيا afrika (فرد) آفریقایى afrik.ano

amplifi تقویت کننده (آمپلی فایر) amplif.ilo تقویت کردن (موج) amplifilo

atingi غیرقابل حصول ne.ating.ebla قابل دست‌رسی ating.ebla نایل شدن

Azio آسیای جنوبی Sud.Azio (فرد) آسیایى azi.ano آسیایى azia آسیا Azio

belo به دسی‌بل deci.bele (یک‌دهم بل) deci.belo (واحد بلندی صدا)

biologo زیست‌شناسی biolog.io زیست‌شناختی biolog.ia زیست‌شناسی biolog.io
 bredi بچه‌ی دو حیوان متفاوت inter.bred.ito پرورش حیوانات bred.ado پرورش دادن (حیوانات)
 bruo سروصدا bru.nivelo سروصدا (بلندی) bru.i سطح (بلندی) سروصدا
 buŝo پوزه‌بند buŝ.umo دستمال سفره (دستمال دهان) buŝ.tuko دهان
 ĉaro کالسکه‌ی بچه infan.ĉar.eto گاری دستی puŝ.ĉaro گاری
 cirko رییس سیرک cirk.estro سیرک حیوانات animal.cirko سیرک
 defendi مدافع defend.anto تدافعی defenda دفاع کردن defendi
 dento دندان dent.ego عاج dent.isto دندان‌پزشک
 detaloj به‌طور تفصیلی detale کلی mal.detala تفصیلی detala جزئیات detaloj
 diagonala مورب، قطری diagonala به‌طور مورب diagonale قطر (چندضلعی) diagonalo
 dorso بر پشت گذاشتن (زین) sur.dors.igi پشت‌به‌جلو dors.antaŭe پشت، کمر dorso
 esplori تحقیق esplor.ado محقق esplor.isto تحقیق کردن esplori
 fĝingro انگشت پا pied.fĝingro شست (انگشتِ قطور) dik.fĝingro انگشت
 firma سفتی firm(.ec)o سست کردن mal.firm.igi سُست، شُل mal.firma سفت
 flegi (خانم) پرستار fleg.ist.ino پرستاری fleg.ado پرستاری کردن flegi
 flosi پُل شناور flos.ponto شناور (کولر) flos.ilo شناور بودن flosi
 folio ورق زدن foli.umi برگ دادن (درخت) folii برگ، ورق folio
 frapi چشم‌گیر okul.frap(ant)a زدن، ضربه‌زنی frap.ado ضربه (ضربه) زدن frapi
 frekvenco فرکانس رادیویی radi.o.frekvenco طیف فرکانس frekvenc.gamo فرکانس، بسامد frekvenco
 frunto مربوط به پیشانی frunta روی پیشانی (sur.)frunte پیشانی frunto
 gregi گله تشکیل دادن kun.greg.iĝi اَغْلُ (گله) greg.ejo گله gregi
 haŭto سرخ‌پوست ruĝ.haŭt.ulo پوست کُلفت dik.haŭta پوست haŭto
 herco مگا‌هرتز (یک میلیون هرتز) mega.herco کیلو‌هرتز (هزار هرتز) kilo.herco هرتز herco
 kava حفره، فرورفتگی kav.aĵo کوژ، برآمده mal.kava کاو، فرورفته kava
 kolo تا گردن (کاملاً) ĝis.kole یقه kol.umo گردن‌بند kol.ringo گردن کردن kolo
 konkava تورفتگی konkav.aĵo تقعر konkav.eco مقعر konkava
 konstati دریافت konstato قابل دریافت konstati دریافتن konstati
 kruro چهارزانو (نشستن) krur.kruce پاچه (شلوار) krur.umo (ساق) پا kruro
 laca خسته شدن lac.iĝi بدون خستگی، خستگی‌ناپذیر sen.laca خسته laca
 logi جالب al.loga نفرت‌زده کردن، دفع کردن mal.logi جلب کردن logi

mam.uloj پستان داران mam.nutri (با پستان) تغذیه کردن، شیردادن، شیردان،
 minaci تهدیدآمیز minaco تهدید minaca تهدید کردن
 naĝi استخر (شنا) naĝ.ejo شناگر naĝ.isto شنا کردن
 observi مشاهده کننده observ.anto مشاهده obresv.ado مشاهده کردن
 orelo درازگوش، گوش دراز long.orela گوش‌واره orel.ringo گوش
 piedo پیاده رفتن pied.iri ناخن پا pied.ungo پا (بخش افقی)
 pinto نوک تیز pinta (نوک) تیز کردن pint.igi نوک، قله
 plaŭdo شلپ شلوپ کردن مایعات plaŭdi شلپ شلوپ ایجاد کردن plaŭd.igi صدای برخورد آب
 plongi شیرجه زن ماهر plong.isto درحال شیرجه زدن plong.ante به آب زدن، شیرجه زدن
 proksima تقریباً proksim.ume نزدیک شدن proksim.igi نزدیک
 rampi خزنه rampa خزندگان ramp.uloj خزیدن
 reciproka متقابلاً انجام دادن reciproki متقابلاً reciproke متقابل
 ringo اراده (برای بازی) rul.ringo پابند(خلخال) pied.ringo دست‌بند brak.ringo حلقه
 ripo مهره‌ی دنده rip.vertebro خوراک دنده rip.aĵo دنده
 rostro نوک خرطوم rostro.pinto خرطوم‌داران rostr.uloj خرطوم
 sekso مذکر vir.seksa مونث inseksa جنسیت
 serpento مارشناسی serpent.ologio مارشناس serpent.ologo مار
 sono مادون صوت infra.sono موج صوتی son.ondo صوت، صدا
 stari به‌طور برجسته el.stare برجستگی el.star.aĵo برجسته el.stara ایستادن
 ŝultro روی شانه sur.ŝultr.igi گذاشتن روی شانه sur.ŝultre شانه
 surfaco در سطح surface سطحی surfaca سطح
 trumpeto با بوق و کرنا گفتن dis.trumpeti شیبور زدن trumpeti شیبور
 tubo نودان (لوله برای باران) pluv.tubo لوله برای تنفس spir.tubo لوله
 ventro روی شکم (خوابیدن) sur.ventre مربوط به شکم ventra شکم
 vizaĝo با روی خندان rid.vizaĝe دو رو du.vizaĝa صورت
 vosto بدون دم sen.vosta دم‌چلچله‌ای hirund.vosta دم
 zoo جانورشناسی zo.ologio باغ وحش (باغ جانورشناسی) ĝardeno باغ وحش zoo
 zorgi بی‌توجهی کردن mal.zorgi بی‌مبالاتی sen.zorg.eco مراقبت کردن zorgi

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Kaj aziaj kaj afrikaj elefantoj, havas ....., voston kaj parte dentegojn.
2. Aziaj elefantoj havas ..... sur la supro de la kapo, malgraŭ la afrikaj (elefantoj).
3. Aziaj elefantoj ĉefe manĝas ....., dum la afrikaj (elefantoj) manĝas .....
4. La rostropinto de la azia elefanto estas .....
5. Elefantoj estas ..... naĝistoj.
6. Elefantoj estigas ....., kiujn la homoj ne povas aŭdi.

B- Respondu:

1. Kiel diferencas la aziaj kaj afrikaj elefantoj?
2. Kiu estas pli granda, la azia aŭ la afrika elefanto?
3. Ĉu ĝenerale la elefantoj estas kvietaj aŭ malkvietaj bestoj?
4. Kio povas malkvietigi la elefantojn?
5. Kiel komunikas la elefantoj unu kun la alia?
6. Ĉu infrasono ludas gravan rolon en komunikado inter la elefantoj?
7. Ĉu la elefantidoj timas de akvo, aŭ ŝatas ludi per ĝi?

C- Skribu:

1. Kio estas via plej ŝatata besto? Kial?
2. Ĉu elefantoj helpas al la homoj? Kiel?
3. Kiaj zooj estus idealaj?

Ĉ- Diskutu:

1. Ĉu utiligi la elefantojn kaj aliajn bestojn en la cirkoj estas juste? Kial?
2. Kial en multaj landoj oni jam malpermesis animal-cirkojn?
3. Kiel la homo povus utiligi la dentegojn de la elefantoj, sen mortigi ilin?
4. Ĉu utiligado de bestaj korpopartoj – kiel dentegoj de la elefantoj, aŭ haŭto de la serpentoj – en dekoraĵoj kaj vestaĵoj estas plaĉa aŭ malplaĉa?

درس سی و سوم: نویسندگان اسپرانتو

33-a Leciono: Verkistoj de Esperanto

Waringhien kaj Auld, du el la plej famaj poetoj kaj verk.istoj de Esper.anto.¹

Ek.de la unuaj jaroj de Esper.anto, ne mankis en ĝi tre lertaj verk.istoj. Certe la unua verk.isto en Esper.anto estas Zamenhof mem, kiu antaŭ la publik.igo de Esper.anto en la jaro 1887, multe tradukis kaj verkis en la nova lingvo. Post apero de Esper.anto, la nombro de verk.istoj en ĝi tre rapide kreskis. Verk.istoj el tre diversaj landoj komencis provi sian kapablon en la nova art.e.far.ita lingvo.

Unu el la plej famaj verk.istoj de Esper.anto estas prof. Gaston Waringhien, elp. Ŭaringhien (1901-1991). Krom sen.nombraj beletraj verkoj, li multe laboris por Esper.anto pri leksikograf.io kaj gramatiko. La plej granda vort.aro de Esper.anto nom.iĝas PIV (Plena Ilustr.ita Vort.aro de Esper.anto), kies ĉef.redaktoro estis prof. Waringhien. Ankaŭ PAG (Plena Analiza Gramatiko) estas kun.verko de li kaj Kálmán Kalocsay (1891-1976). Waringhien tradukis multajn robaiojn de Kajjam (Ĥyjjam) rekte de la persa lingvo en Esper.anton. Pri tio ni legis pli multe en alia leciono.

En 1981 okaze de la 80-jar.iĝo de prof. Waringhien, el.don.iĝis 520-paĝa fest.libro kun verkoj de 49 famaj Esper.ant.istaj verk.istoj. En ero nom.ita Biograf.ia Skizo far Roger (elp. Raĝer) Bernard ni legas:

“Gaston Waringhien nask.iĝis en Lille (Nord.Franc.io) la 29-an de Julio 1901. Lia patro estis instru.isto, i.a. pri la germana lingvo.

Dek.ses.jara, li estis varb.ita al Esper.anto de la help.kas.isto de la 1-a Kongreso en Bulonjo, Gaston Lephay. La vero trudas diri, ke tio okazis pli ĝuste dank’ al la belaj okuloj de ties fil.ino ... kio pruvas, ke, tre ‘teraj’ (‘eteraj?’) sentoj povas konduki al plej spritaj altoj.

Baldaŭ poste komenc.iĝis la ekster.ordinara kariero de Gaston Waringhien: 19-jara, jam licenci.ato pri literaturo; 20-jara, ricevas diplomon pri historio de la religioj; 22-jara (jes!), agregaci.ulo pri lingv.ist.iko.”²

¹ Fotoj de interreto.

Pri la verk.emo de la profesoro sufiĉas mencii ke nur la bibliograf.io de lia verk.aro okupis 35 paĝojn en la fest.o.libro!

Alia fama Esper.anto.verk.isto estas William Auld, elp. Ŭiljam Old (1924-), la skota esper.ant.isto kiun oni kandidat.igis por Nobel.premio pri literaturo en la jaroj 1999, 2000 kaj 2005. Auld estas tre labor.ema traduk.isto, verk.isto kaj poeto. Dum ĉirkaŭ 50 jaroj li verkis kaj tradukis pli ol 50 librojn. Unu el ili estas originala poem.libro nom.ata La Infana Raso. Prof. Waringhien, komparis lian poem.libron kun *The Waste Land* far T.S. Eliot (1888-1965), uson.de.vena poeto angla, kiu gajnis Nobel.premion en 1948.³

Auld i.a. tradukis verkojn de William Shakespeare, elp. Ŭiljam Ŝejkspier (1564-1616), kiel La Sonetoj (*The Sonnets*), kaj libro.serion de J.R.R. Tolkien (elp. Talkin) titol.ita La Mastro de l' Ringoj (*The Lord of the Rings*).

Por kon.at.iĝi kun skrib.maniero de Auld, jen kelkaj linioj el lia antaŭ.parolo al La Sonetoj pri la soneto:

“La soneto kiel art.formo originis en Ital.ujo dum 14a jar.cento. Ĝi konsistas el 14 versoj, kiuj normale divid.iĝas en du partojn ... Ĝi bezonis du jar.centojn por atingi Brit.ujon, sed dum la dua parto de la 16a jar.cento ĝi tie ek.floris. Kvankam la italan formon uzis tre sukcese kaj eĉ grandioze multaj britaj poetoj, tiu formo efektive ne tre konvenas al la angla lingvo, kiu estas relative rim.mal.riĉa. Pro tio Surrey (elp. Sari), kaj poste aliaj inkluzive Ŝekspiron, en.kondukis indiĝenan formon, kiun ...”⁴

Alia lia verko Ver.eco, Distro, Stilo estas pri originalaj romanoj en Esper.anto. Li elektis 50 romanojn, kiuj eldon.iĝis en unuaj 90 jaroj de Esper.anto.lingvo, kaj analiz.inte la romanojn, pri.juĝis ilin laŭ tri kriterioj: vereco, distro kaj stilo. En la unua ĉapitro li tiel skribis pri la romano:

“Romanon oni povas difini jene: ĝi estas longa fikci.aĵo, en la moderna epoko preskaŭ ekskluzive proza, kiu tiel aŭ aliel dis.volvas rakonton. Se ekzistas pli preciza aŭ trafa difino, mi ĝin ne konas kaj tamen mia difino estas plur.rilate ne sufiĉe preciza.

Ekzemple la romano estas longa. Sed kiom longa? ... Mi tamen memoras tiun aŭtoron, kiu diris al recenz.isto: ‘Kio estas via kritiko pri la fino de mia romano?’, kaj ricevis la respondon: ‘Ĝi estas tro mal.proksima de la komenco’. En.havo devas esti adekvata al la long.eco! Sed kiom mal.longa

² HAUPENTHAL, R. (Red.), Li kaj Ni. Festlibro por la 80a naskiĝtago de Gaston Waringhien, Antvepeno, La Laguna: TK/Stafeto, 1985, 520 p., p. 25.

³ WARINGHIEN, G. “La Infana Raso”, La Nica Literatura Revuo, 2/3, 116-117. La artikolo alireblas ankaŭ sur la interreto.

⁴ SHAKESPEARE, W. The Sonnets/La Sonetoj, Trad. W. Auld, Pizo: Edistudio, 1981, 326 p., p. 10-11.

povas esti romano? Ekzistas ankaŭ alia proz.formo fikcia, kiun oni nomas novelo, kaj kiu laŭ difine estas ‘mal.pli longa ol romano’. Kie do oni streku la dis.igan linion inter ili? Iom arbitre, mi en la praktiko verdiktas: kun pli ol 100 paĝoj ni nomu ĝin romano.”⁵

Sam.kiel jam dir.iĝis, ĝis nun oni kelk.foje kandidat.igis Auld.on por la literatura Nobel.premio. Li vere indas gajni la premion, ĉar dum du.on.jar.cento li est.igis pli ol 50 librojn en Esperanto – lingvo, kies nomon multaj ankoraŭ eĉ ne aŭdis en diversaj landoj, kaj lingvo, pri kies forto kaj riĉo la pubiko ankoraŭ ne emas kred.iĝi. Nura fakto ke li elektis Esperanton kiel sian viv.o.celon, kaj tio ke li tute sukcese verkis en ĝi tre kre.ive plej fajnajn belet.r.aĵojn, certe ind.igas lin por tia honor.iĝo. Krom tio, lia granda si.n.ofero por Esperanto estas aparte aprez.enda ankaŭ alial: sen ajna dubo Esperanto estas la plej forta rivalo por la angla lingvo kiel la internacia lingvo por la tuta mondo – kaj ĝuste la angla estas lingvo de lia lando! Do li iel kontraŭ.batalis lingvon de sia lando por la bono de la tuta hom.aro! Pli klare montras lian honeston, tio ke ankoraŭ en multaj ne.angl.a.lingvaj landoj, amaso da homoj kondamnas Esper.anton por la angla lingvo! Laŭ multaj, kiuj kredas ke ĉiun premion meritas multaj, tamen ricevas nur unu, Auld jam de longe merite ricevis sian Nobelon.

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه ترکیب‌های تازه

adekvata مناسب ساختن adekvate به‌طور مناسب adekvat.igi مناسب ساختن

agregacio استاد agregaci.ulo استاد agregaci.ul.ino

(استاد (زن)

analizi تحلیل شده analiz.ita تحلیل گر analiza تحلیلی analiz.anto تحلیل کردن

bibliograf.io مربوط به کتاب‌شناسی، bibliograf.ia کتاب‌شناس bibliografo کتاب‌شناسی کتاب‌شناختی

ĉapitro در فصل آخر last.ĉapitre فصل اصلی ĉef.ĉapitro فصل (کتاب)

certe مطمئن شدن cert.igi حتمی ساختن cert.iĝi مطمئن شدن certa مطمئن

difini تعریف شده difino تعریف difin.ita تعریف کردن

diplomo دیپلم دادن به diplom.igi دیپلمه شدن diplom.igiti دیپلمه شدن

⁵ AULD, William. Vereco, Distro, Stilo, Saarbrücken: Artur E. Iltis. 1981, 101 p., p. 11.

dis.igi جدا کردن dis.de جدا از dis.doni توزیع کردن dis.igi پراکنده بودن
 distro سرگرمی (وسیله‌ی) distri کردن distr.aĵo سرگرمی distr.aĵo تفریح، سرگرمی
 ekskluzive انحصاری شامل ekskluziva نشدن، در نظر نگرفتن ekskluzivi به‌طور انحصاری ekskluzive
 epoko عصر میانه، قرون وسطی mez.epoko دوران ساز epok.fara دوران، عصر epoko
 etero فراآسمانی tra.etera آسمانی etera آسمان فرای ابرها etero
 festo جشن fest.o.tago جشن گرفتن festi کتاب بزرگ داشت fest.libro جشن festo
 fikcia علمی تخیلی scienc.fikcia نوشته‌ی تخیلی fikci.aĵo تخیلی fikcia
 floro گلستان flor.ejo شکوفا شدن، گل کردن ek.flori گل، شکوفه floro
 grandioza عظمت با grandioz.eco با عظمت (قید) grandize با عظمت grandioza
 historio تاریخ باستان pra.historio تاریخی historia تاریخ historio
 ilustrado تصویر گر ilustr.isto تصویر ilustr.aĵo مصور ilustr.ita مصور ilustrado
 indiĝena بومیان indiĝen.aro (شخص) بومی indiĝeno بومی indiĝena
 inkluzive دربردارنده شامل inkluziva شدن، دربرداشتن inkluzivi شامل inkluzive
 kandidato نامزدی kandidat.eco نامزد کردن kandidat.igi نامزد (مقام یا جایزه) kandidato
 kariero کوشش کردن برای ترفیع karier.adi شناسنامه‌ی کاری karier.tabelo زندگی کاری kariero
 kaso کمک صندوقدار help.kas.isto صندوقدار kas.isto صندوقدار kaso
 kompari قابل مقایسه kompar.ebla شایسته‌ی مقایسه kompar.inda مقایسه کردن kompari
 konduki رهبر (ارکستر) konduk.isto راهنمایی کردن en.konduki هدایت کردن konduki
 konsisti جزء (تشکیل دهنده) konsist.aĵo تشکیل دادن konsist.igi تشکیل شدن konsisti
 konvena مناسب بودن konveni نامناسب ne.konvena مناسب konvena
 kritiko انتقادکننده kritik.anta انتقاد شده kritik.ita منتقد kritik.isto انتقاد kritiko
 leksikografo مربوط به واژه‌نویسی leksikograf.ia واژه‌نامه‌نویسی leksikograf.io واژه‌نامه‌نویس leksikografo
 licencio کارشناس شدن.licenci.i.ĝi. کارشناسی، کارشناس licenci.ato کارشناسی، کارشناسی licenci.ato
 lingvo زبان ملی naci.lingvo زبان‌شناسی lingv.ist.iko زبان‌شناس lingv.isto زبان lingvo
 manki بی‌نقص، کامل sen.manka فقدان، نبود manko نبود manki
 mastro خانم خانه (کدبانو) dom.mastr.ino اربابی کردن، خانه‌داری کردن mastr.umi ارباب mastro
 mencii ذکرکننده، ذاکر mencii.anto ذکر شده، مذکور mencii.ita ذکر کردن mencii
 okazi بر پا کردن okaz.igi اتفاق، واقعه okaz.aĵo اتفاق افتادن okazi
 ordinara غیر معمولی ne.ordinara فوق‌العاده ekster.ordinara معمولی ordinara
 origini در اصل origine منشأ، اصل origino منشأ گرفتن origini

praktiko عمل praktike عمل در praktiki عمل کردن
 preciza دقیق ne.preciza غیر دقیق preciz.igi تدقیق کردن
 premio جایزه Nobel.premio نوبل جایزه ی premi.ita جایزه گرفته
 pruvi اثبات شدن pruvi.igi اثبات شده، اثبات شده pruvi.ita اثبات کردن، اثبات کردن
 publika عمومی publik.igi منتشر کردن publike عموم در معرض عموم
 rakonto حکایت گر، داستان سرا rakont.isto حکایت کردن rakonti حکایت، داستان
 raso (از نژاد) مختلط mik.s.rasa نژادپرستی ras.ismo نژاد
 recenzo نقد recenz.isto نقاد، منتقد، نقد recenzi کردن
 religio مذهبی religi.ulo شخص مذهبی religia مذهبی
 rimo فقیر از نظر قافیه rim.mal.riĉa بدون قافیه sen.rima قافیه
 ringo انگشتِ حلقه (ی نامزدی) ring.fing.ro حلقه ی انگشتر fingr.o.ringo حلقه
 skota شخص اسکاتلندی skoto اسکاتلند Skot.lando اسکاتلندی
 soneto کتاب غزلیات sonet.libro غزل سرا sonet.isto (نوعی) غزل، سونت
 stilo بدون سبک sen.stila خوش سبک bon.stila سبک
 streko خط کشیده شده strek.ita خط کشیدن streki خط
 sufiĉa کافی بودن، بس بودن sufiĉi بس کردن، بسنده کردن sufiĉ.igi کافی
 trudi تحمیل شده trud.ita خود را تحمیل کردن sin.trudi تحمیل کردن
 varbi جذب شدن varb.igi جذب شده varb.ita جذب کردن
 verdikto بدون صدور حکم sen.verdikte حکم صادر کردن verdikti حکم
 volvi با چیزی پوشاندن en.volvi باز کردن، توسعه دادن dis.volvi پیچاندن

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Doktoro Zamenhof estis la ..... verkisto en Esperanto.
2. En la unuaj jaroj de Esperanto multaj verkistoj komencis ..... sian kapablon en la nova lingvo.
3. Prof. Waringhien kunverkis PAGon kaj ..... PIVon.
4. Ĝis nun William Auld trifoje ..... por la Nobelpremio pri .....
5. Auld multe ..... i.a. de Ŝekspiro kaj Tolkien.
6. La soneto konsistas el 14 .....
7. Auld en Vereco, Distro, Stilo analizas Esperantajn .....
8. La romano laŭ Auld devas havi pli ol ..... paĝojn.

B- Respondu:

1. Kiel prof. Waringhien varbiĝis al Esperanto?
2. En kiu jaro Waringhien 80-jariĝis?
3. Kiomaĝe li licenciĝis?
4. En kiu jaro Auld 80-jariĝis?
5. Kun kies ĉefverko, La Infana Raso estas komparinda? Laŭ kiu?
6. Kiam Auld kandidatiĝis por la Nobelpremio?
7. Kiu tradukis verkon de Tolkien nomata La Mastro de l' Ringoj? El kiu lingvo?
8. Kiel Auld difinis la romanon?

C- Skribu:

1. Mallonge skribu pri unu el viaj ŝatataj romanoj.
2. Prezentu novelon, kiu plaĉis al vi.
3. Kio pli efikas: romano aŭ ties filmo? Kial?

Ĉ- Diskutu:

1. Kio estas similaĵoj kaj malsimilaĵoj inter romano kaj novelo.
2. Kio estas pli legata: novelo aŭ romano?
3. Kio pli longe restas en la memoro: novelo aŭ romano?
4. Kiu(j) romano(j) jam filmiĝis? Per kiuj reĝisoroj?

درس سی و چهارم: اگزیستانسیالیسم

34-a Leciono: Ekzistencialismo

Sartre en 1952 kaj Camus en 1960: tre elstaraj vizaĝoj pri ekzistencialismo.¹

Laŭ dir.aĵo, la homo ne povas vivi sen filozof.io. Li ĉiam ŝatas trovi kialon por ĉiu fenomeno, kaj pri.serĉi efikojn de ĉio sur aliaj aferoj. Kvazaŭ kiam oni komprenas la kialon de iu okaz.aĵo aŭ fenomeno, tiam oni pli bone kaj pli facile povas akcepti kaj manipuli ĝin kaj ĝiajn kaŭzojn kaj sekvojn. Ĝuste tial de.longe antaŭe ĝis hodiaŭ, sen.nombraj doktrinoj, filozof.ioj kaj skoloj prezent.iĝis per pens.em.uloj grandaj, en kiu ajn el ili plej.probable trov.iĝas almenaŭ parto de la vero.

Unu el la plej famaj filozof.ioj de la nova mondo, sen.dube estas ekzistencialismo. Ties skolo estas tre granda mond.skale kaj ĝiaj efikoj sur la diversaj aspektoj de la homa vivo, kiel la artoj, ne estas neg.eblaj. Feliĉe jam ekzistas en Esper.anto kelkaj ĉefaj verkoj far la plej famaj ekzistencialistoj. Ekzemple *La Naŭzo* far Jean-Paul Sartre, elp. Ĵan-Pol Sartr (1905-1980), kaj *La Fremdulo* far Albert Camus, elp. Alber Kamo (1913-1960).² Jene ni kon.at.iĝas kun tiu ĉi ismo kaj unu el ĝiaj plej famaj filozofoj, el.pens.intoj kaj verkistoj, pere de konciza inter.ret.paĝo³ pri tio.

Jean-Paul Sartre, franca filozofio kaj verk.isto, nask.iĝis en Parizo en 1905. Post doktor.iĝo pri filozof.io, li instruis en Le Havre, Lydon (elp. Lajdn) kaj Parizo. En 1937 li publik.igis sian unuan romanon *La Naŭzo* (*La Nausée*). Komence de la dua mond.milito li kapt.iĝis kaj en.prizon.iĝis por naŭ monatoj. Kiam li liber.iĝis el mal.liber.ejo, li estis aktiva en la rezist.ado. Post la milito li ĉesis la instru.adon kaj dediĉis sian tutan tempon al verk.ado.

¹ Fotoj de interreto.

² CAMUS, Albert. *La fremdulo*, trad. M. Duc Goninaz, Parizo: SAT, 1993, 142p.

SARTRE, Jean-Poul. *La naŭzo*, trad. R. Bernard, Rotterdam: UEA, 1963, 222p.

³ Serĉu en interreto.

Sartre estas fondinto de filozofia doktrino ekzistencialismo. Li redaktis ekzistencialisman ĵurnalon La Modernaj Tempoj (*Les Temps Modernes*) kaj esprimis ties doktrinon en sia trilogio da romanoj La Vojoj de la Liber.eco (*Les Chemins de la Liberté*) verk.ita dum 1944-5, kaj en siaj forte dramaj teatr.aĵoj, ekz-e La Muŝoj (*Les Mouches*), Pordo.ferme aŭ Malpublike (*Huis Clos*), kaj Pasi.eca Krimo (*Crime Passionnel*). En 1964 oni al.ĵuĝis Nobel.premion pri literaturo al Sartre, tamen li antaŭ.rifuzis ĝin pro “personaj kialoj”. Li for.lasis la mondon en 1980.

Laŭ biografia vort.aro⁴ Sartre kredas ke:

“Ekzisto estas antaŭ esenco. La homo estas nenio ĉe nask.iĝo kaj tra la tuto de sia vivo li estas ne pli ol la sumo de siaj antaŭaj faroj. Kredi al kio ajn ekster volo de si mem kulp.igas la homon je ‘malbona fido’. Ekzistencialisma mal.espero kaj angoro estas la agnosko ke la homo estas kondamn.ita al liber.eco. Ne ekzistas dio, kaj homo devas fidi al erar.emaj volo kaj morala sagaco de si mem. Li ne povas eskapi elekt.adon.”

Leslie Stevenson (elp. Lezli Stivensn) en sia libro Sep Teorioj pri Homa Nanuro⁵ montras la hom.staton en la mondo laŭ Sartre-a vid.punkto jenel:

“Ne ekzistas fina signifo aŭ celo esence propra en la homa vivo; en tiu ĉi senco la vivo estas ‘absurda’. Ni estas ‘for.las.itaj’, ‘sen.esperaj’ en la mondo, kiuj devas zorgi pri ni mem komplete. Sartre insistas ke la nura fundamento por valoroj estas homa liber.eco, kaj tio ke neniu ekstera aŭ objektiva prav.igo povas ekzisti por la valoroj, kiujn iu ajn homo elektas por adopti.”

Ali.loke Stevenson tre koncize skribas pri la ĉefaj punktoj de ekzistencialismo tiel ĉi:

“La kerna koncepto en lia (Sartre-a) diagnozo estas ‘sin.tromp.ado’ aŭ ‘mal.bona fido’ (*mauvaise foi*). Mal.bona fido estas la provo eskapi de angoro kaj turment.iĝo per ŝajn.igi al ni mem ke ni ne estas liberaj. Ni provas konvinki nin ke niaj sin.tenoj kaj agoj estas determin.itaj per nia karaktero, situacio, nia rolo en la vivo, aŭ kio ajn krom ni mem. Sartre donas du famajn ekzemplojn pri mal.bona fido. Li ilustras knab.inon sid.anta ĉe viro. Ŝi bon.ege scias ke li volas de.logi ŝin. Sed, kiam li ek.prenas ŝian manon, ŝi prov.ante eviti la dolor.igan neceson de decid.ado ĉu akcepti aŭ mal.akcepti lin, ŝajn.igas ke ŝi ne notis tion, las.ante sian manon en la lian, kvazaŭ ŝi ne pri.scias tion. Ŝi ŝajn.igas al si mem ke ŝi estas pasiva objekto, iu aĵo, krom tio, kio ŝi reale estas, t.e. konscia est.aĵo, kiu estas libera.

⁴ *Chambers Biographical Dictionary*

⁵ STEVENSON, Leslie. *Seven Theories of Human Nature*, Oxford: Oxford University Press, 1974, (2nd Ed. 1987).

La dua ekzemplo ilustras kaf.ejan kelneron, kiu plen.umias sian laboron iom.ete tro entuziasme; li estas evidente 'lud.anta la rolon'. Se ekzistas mal.bona fido ĉi tie, tio estas ke li provas komplete ident.igi sin kun la rolo de kelnero, li ŝajn.igas ke ĝuste tiu ĉi rolo determinas ĉiun lian agon kaj sin.tenon, dum la vero estas tio ke li mem elektis la laboron, kaj li estas libera for.lasi ĝin kiam ajn li dezirus. Li ne estas esence kelnero, ĉar neniu homo estas esence io ajn."

Do ia.sence ni plejam eskap.emas de nia liber.eco, ĉar esti libera signifas esti respond.eca, kaj akcepti respond.econ, plej.multaj homoj ne deziras – tim.eg.ante la mal.bon.sekvojn de probabla mal.ĝusta elekto.

Laŭ divers.fontaj dir.aĵoj, niaj ateistoj ek.perdas sian ateismon ek.kiam la vetero komencas ŝanĝ.iĝ.eti. Ekz-e Thomas Fuller, elp. Tames Fule (1608-1661), brita klerulo kaj predik.isto, kaj unu el la plej verk.abundaj aŭtoroj de la 17-a jarcento diris: "Iuj estas ateistoj nur en bona vetero." Aŭ, Edward Young, elp. Edŭed Jan (1683-1765), poeto, dram.isto kaj beletra kritik.isto esprimis: "Ek.de la nokto ateisto du.on.kredas je dio."⁶ Tio signifas ke vera kaj anim.funda kred.iĝo pri la sol.eco de la homo, kaj manko de help.ema forto kiel dio aŭ eĉ hom.eco aŭ human.eco, ne ekzistas en homaj mensoj, kaj per plej mal.fortaj mov.etoj, la ateista ŝelo mal.dika dis.romp.iĝas kaj la jar.milionaj kredoj fundamentaj en la homo penso, ek.re.aperas. Pri tio i.a. Eric Fromm, elp. Erik From (1900-1980), germana psik.analiz.isto, socia psik.ologo kaj humanista filozofo, multe esploris kaj klarigis. Ankoraŭ eĉ por la moderna homo tro mal.facilas ced.i al sia maestr.eco kaj libero. Li for.fuĝas de sia elekto.rajto. Li preferas esti mal.libera sed komforta - precipe mense.

Novaj vortoj kaj kun.metoj تازه کلمه‌ها و ترکیب‌های

absurdo absurda پوچ absurda.ajoj چیزهای پوچ
 abunda abund.eco فراوانی، وفور فراوانی، زیاد فراوانی، فراوانی
 adopti adopt.ita پذیرفته شده پذیرش پذیرفتن (به‌عنوان مال خود)
 agnoski agnosko اذعان اقرار، اذعان به رسمیت شناختن
 angoro angor.iga نگران کننده نگران بودن انگرانی، اضطراب

⁶ De interreto: "Some are atheists only in fair weather.", "By the night an atheist half believes in God."

ateismo از نظر بی‌دینی ateisma بی‌دینی ateisme از نظر بی‌دینی مربوط به بی‌دینی
 ateisto از نظر بی‌دین ateista بی‌دین ateiste از نظر بی‌دین مربوط به بی‌دین
 cedi تسلیم‌ناپذیر ne.ced.ema وادار به تسلیم کردن ced.igi تسلیم شدن
 dediĉi اهدا شده dediĉ.ita تقدیم‌گر، ایثارگر dediĉ.ema تقدیم کردن
 determino مقدر determin.ita جبرگرایی determin.ismo جبر
 diagnozo بیماری‌شناس diagnoz.isto تشخیص دادن diagnozi تشخیص (بیماری)
 doktoro دکتر doktor.eco دکتر شدن doktor.igi دکتر شدن
 doktrino بر اساس آموزه doktrine آموزه مربوط به آموزه doktrina آموزه، مکتب
 doloro درد dolor.iga درد آور dolor.iga بدون درد sen.dolora درد
 dramo نمایش‌نامه‌نویس dram.isto دراماتیک drama نمایش‌نامه
 ekzistencialismo مربوط به مکتب اصالت ekzistencialisma مکتب اصالت وجود، اگزیستانسیالیسم
 ekzistencialismo وجود ekzistencialismo مکتب اصالت وجود
 ekzistencialisto مربوط به پیروی مکتب اصالت وجود ekzistencialista پیروی مکتب اصالت وجود
 ekzistencialiste از نظر پیروی مکتب اصالت وجود
 ekzisti وجود ekzist.ado موجود ekzist.anta وجود داشتن ekzisti
 elekto انتخابات elekt.ado انتخابات elekto انتخاب کردن elekto
 entuziasmo مشتاق ساختن entuziasm.igi با اشتیاق entuziasme اشتیاق entuziasmo
 eraro بدون خطا sen.erara خطا کار erar.ema اشتباه، خطا
 esenco به‌طور ذاتی esence جوهری، ذاتی esenca جوهر، ذات esenco
 eskapi گریز از واقعیات با پناه بردن به کتاب و سینما eskap.ismo گریز eskapo گریختن
 evidente آشکار ساختن evident.igi آشکار، واضح evident.ita آشکارا evidente
 eviti انسان‌گریز hom.eviti.ulo قابل اجتناب evit.ebla اجتناب کردن eviti
 fidi مومن، معتقد fid.anto اعتماد، ایمان fido اعتماد کردن fidi
 fondi موسس fond.into تاسیس شده fond.ita تاسیس کردن fondi
 fremda زبان بیگانه fremd.lingvo شخص بیگانه fremd.ulo بیگانه fremda
 fuĝi فراری دادن fuĝ.igi فرار fuĝo فرار کردن fuĝi
 identa یکی شمردن، همان دانستن ident.igi هویت، این‌همانی ident.eco همان، یکی identa
 juĝi قاضی، داور juĝ.isto با قضاوت دادن al.juĝi قضاوت کردن juĝi
 kafo قهوه‌خانه، کافه kaf.ejo قهوه‌ای (رنگ) kaf.kolora قهوه kafo
 kelnero پیشخدمت‌ها kelner.aro سرپیشخدمت ĉef.kelnero پیشخدمت kelnero

kerno در آوردن هسته (بی هسته کردن) sen.kern.igi هسته‌ای، اصلی kerna هسته kerno
 klera بی فرهنگ، جاهل sen.klera (شخص) روشن فکر kler.ulo روشن فکر، با فرهنگ klera
 komforta به راحتی، با آسودگی komforte راحتی، آسودگی komforto راحت، آسوده komforta
 kompleta به طور کامل komplete کامل کردن komplet.igi کامل kompleta
 kondamni محکوم کننده kondamn.anta محکوم (شده) kondamn.ita محکوم کردن kondamni
 konscii خودآگاهی mem.konscio آگاه konscia آگاهی داشتن از konscii
 konvinki متقاعد شدن konvink.igi متقاعد کننده konvinka متقاعد کردن konvinki
 krimo شریک جرم kun.krim.ulo مرتکب جرم شدن krimi جرم krimo
 lasi رهاشده، وانهاده for.las.ita ترک کردن for.lasi رها کردن lasi
 libera زندان mal.libera اسیر mal.libera آزادی liber.eco آزادسازی liber.igi آزاد libera
 logi طعمه log.aĵo اغفال کردن de.logi جلب کردن logi
 ludi همبازی kun.lud.anto بازی گوش lud.ema بازی کردن ludi
 menso مشغله‌ی ذهنی mens.okupo از نظر ذهنی mense ذهن menso
 moralo آموزش اخلاق moral.instruo اخلاقی morala اخلاق moralo
 muŝo مگس سرکه vinagr.o.muŝo ووزو مگس muŝ.zum.ado مگس muŝo
 naŭzo تهوع آور naŭza به تهوع واداشتن naŭzi تهوع naŭzo
 neceso غیر ضروری ne.necesa لازم، ضروری necesa لزوم، ضرورت neceso
 objektiva به طور عینی objektive عینیت objektiv.eco عینی، واقعی objektiva
 pasio بدون هوا و هوس sen.pasie از روی هوا و هوس pasia هوا و هوس pasio
 prediko خطیب، واعظ predik.isto خطبه گفتن، وعظ کردن prediki خطبه، موعظه prediko
 prizono آزاد کردن از زندان el.prizon.igi به زندان افتادن en.prizon.igi زندان prizono
 psiko روان کاو psik.analiz.isto روان کاوی psik.analizo روان شناس psik.ologo روان، روح psiko
 respondi مسئول respond.eca مسئولیت، پاسخ گویی respond.eco پاسخ دادن respondi
 rezisti مقاومت کننده rezist.anta (نهضت) مقاومت rezist.ado مقاومت rezisti کردن rezisti
 rolo نقش بازی کردن rol.ludi بازی گر اصلی çef.rol.ulo بازی گر rol.ulo نقش rolo
 sagaca با تیزبینی sagace ذکاوت، تیزبینی sagac(ec)o با ذکاوت، تیزبین sagaca
 ŝelo از پوسته خارج ساختن el.ŝel.igi پوست تخم مرغ ov.ŝelo پوسته ŝelo
 senco چیز بی معنی sen.senc.aĵo بی معنی sen.senca معنی senco
 skolo پیروی یک skol.ano رییس پیروان یک skolo.estro پیروان یک skolo (فلسفی یا هنری) skolo
 مکتب

teatro تئاتر teatra تئاترى teatr.aĵo نمایش نامه
 teni امتناع، خودداری si.n.teno وضع بر خورد، نگرش si.n.de.teno ننگه داشتن
 trilogio به صورت سه گانه trilogie مربوط به سه گانه trilogia (اثر) سه گانه (هنری)
 trompi خود فریبی si.n.tromp.ado فریب خوردن tromp.iĝi فریفتن
 turmenti رنجش turment.iĝo رنج دادن turmento رنج دادن

Ekzercoj

A- Plenigu:

1. Jean-Paul Sartre estas unu el la plej famaj ..... de ekzistencialismo.
2. Sartre ..... la instruadon post la milito por dediĉi sian tutan tempon al verkado.
3. Li ..... ekzistencialisman ĵurnalon La Modernaj Tempoĵ.
4. Sartre esprimis sian doktrinon en ..... da romanoj.
5. Li estis aljuĝita pri Nobelpremio, sed li ..... ĝin pro personaj kialoj.
6. Laŭ Sartre ekzisto estas ..... esenco, tial la nomo de lia ismo estas **ekzistencialismo**.

B- Respondu:

1. Kio estas Sartre?
2. Kial Sartre ĉesis la instruadon post la mondmilito?
3. Kio estas la kerna koncepto de Sartre-a diagnozo?
4. Laŭ Sartre kiel la homo sintenas rilate al la libereco?
5. Ĉu laŭ ekzistencialismo ĉio estas determinita por la homoj?

C- Skribu:

1. Klarigu ekzistencialismon per viaj vortoj.
2. Skribu pri via plej ŝatata filozofo, filozofio aŭ verkisto.

Ĉ- Diskutu:

1. Se la homoj vere kredis ke ili estas liberaj, ĉu la homo pli progresos, aŭ malpli?
2. Ĉu la socio pli efikas sur la filozofoj, aŭ la filozofoj sur la socio?
3. Kiel diversaj ismoj povas efiki nian vivmanieron.